

הדרגת היוזמי

מסכת כתובות דף ב

טו שכט התשע"ה

למימר דפליג נמי בהא וסבר דיש אונס בגיטין. עוד תירץ, דיש לפרש, דרבתינו התירו בגוונא שהתנה להדיא שאף אם יאנס יהיה גט, אבל בהא דמיינתין ממתניתין דקתני מעכשיו אם לא באתי הרי זה גט, ליכא לדחויי דמייירי בהתנה אף אם יאנס, דאם כן מאי קמ"ל, דהא תנא ליה ברישא, דבאמר מהיום אם מתי הרי זה גט, וכל שכן הכא דלא תלה במיתה. והפני יהושע תירץ, דלעולם ידע תלמודא השתא דיש לחלק דמת שאני, משום דניחא ליה שלא תפול קמי יבם, אלא דלא ניחא ליה השתא לפרש כן במתניתין דהרי זה גיטיך וכו', משום דמתניתין סתמא קתני. ומשמע דמייירי אף באשה שבלאו הכי אינה זקוקה ליבם (כגון שיש לו בנים או שאין לו אחין), והא דקתני אינו גט, אף דממה נפשך אלמנה היא ומותרת לשוק לגמרי אם מייירי באינה זקוקה ליבם. דמכל מקום נפקא מינה דמותרת לכהן דאינה גרושה אלא אלמנה. אבל בהא דרבתינו התירוה להנשא משמע שהיתה עומדת ליבום, ולהכי הוצרכו להתירה שלא תצטרך חליצה או יבום, דאם לא כן מאי התירוה, דבלאו הכי בעלה מת. ואם כן בהא שפיר יש לפרש טעמא דמת שאני דניחא ליה דלא תפול קמי יבם.

טו) רש"י ד"ה דלמא, בסוה"ד, למה כתב יום כתיבת הגט בתוכו לכתוב אם לא באתי לראש חדש פלוני יהא גט. תמה בחידושי הגרע"א, הא ודאי איכא נפקא מינה מתי מסר הגט, דאם יבא באיזה יום בתוך הזמן מיום המסירה עד י"ב חודש לא תהיה מגורשת. ואם לא נדע מתי מסר הגט, כשבא באמצע הי"ב חדשים (ושוב חזר ולא בא עוד) לא נדע אם ביאה זו היתה אחר המסירה והתנאי, (ונמצא שאינה מגורשת), או שמא ביאה זו היתה קודמת למסירה והתנאי, (וצריכה להיות מגורשת).

טז) בא"ד, שם. הקשה המהרש"א, הא איצטרין למכתב הזמן בשטר, משום דכל גט שאין בו זמן פסול לכתחילה. וכמו שהביאו התוס' בד"ה דלמא. ותירץ, דהוה סגי למכתב שבוע, שנה או חודש. דכשר לכתחילה וכמו שהביאו התוס' שם. ובחידושי הגרע"א כתב, שהקשו על תירוץ המהרש"א, הא כיון דבלאו הכי צריך לכתוב זמן דחדש או שנה וכו', אין זה יתור מה שכתב היום ממש. והקרני ראם תמה על קושיית המהרש"א, דסוף סוף אין צריך לכתוב היום שעומד בו, אם אין כוונתו שיחול מהיום, דבכתב אם מתי הרי אין תועלת בזמן הכתיבה, דבלאו הכי נצטרך לברר יום המיתה [אם כוונתו שיחול רק אז], וכן באם לא באתי עד י"ב חודש היה לו לכתוב הזמן של עוד י"ב חודש.

יז) רש"י ד"ה דלמא מת דוקא, דכל עצמו שכתב לה גט מחמת כן כתב לה וכו' שלא תיזקק ליבם. הקשה בחידושי הגרע"א, מהיכי תיתי דמשום הכי כתב הגט, שמא משום שאינו רוצה שתשב גלמודה יותר מ"ב חודש.

דף ג' ע"א

א) תוס' ד"ה וסברה דאניס. ומן הדין לית לן למיחש דלמא אנוס דרובן לא אניסי. והרשב"א הוסיף, דאיכא נמי חוקה דכשיצא מכאן לא היה אנוס. [ולכאורה משמע דתוס' סבירא להו דליכא חוקה בזה, והוא משום דיתכן שאירע אנוס שאינו שינוי בגוף האדם אלא אנוס חיצוני, ולא שייך חוקה לגבי זה. ולכאורה בעינן למימר, דלית להו לשיטת רבינו תם בבכורות (כ):] **בתוס' ד"ה חלב.** דסבר, דקיימא לן סמוך מיעוטא לחוקה לחומרא. דהא כיון דליכא הכא חוקה אלא רובא, נימא סמוך מיעוטא דאניסי לחזקת

דחופה היינו יחוד, דלהכי אינו יכול לכונסה, כיון שחתן שלא בעל אסור ביחוד עם אשתו שפירסה נדה **כלקמן** (ד). דאם חופה לאו היינו יחוד אמאי לא יכול לכנסה כשהא נדה. והר"ן דחה, דלעולם חופה אינה יחוד ויכול לכנסה, אלא דכיון שחופה זו אינה מסורה לביאה אינו חייב לכנסה, ולהכי אינו מעלה לה מזונות.

ז) גמ', או דלמא התם אנוס בתקנתא דתקיננו ליה רבנן. הרשב"א לא גריס דתקיננו "ליה", אלא "בתקנתא דרבנן". ופירש, דשאני התם שהתקנה לטובתה ולהכי אין לה מזונות, ולא דמי לחלה שהוא מחמתו.

ח) גמ', מצי אמר לה אנא הא קאימנא. ופירש רש"י בד"ה הא קאימנא, הנני מזומן. ומדהוצרך לטענה זו, משמע שאם הוא אינו מזומן, כגון שהוא חולה, אף שהיא נמי חולה, בהא פשיטא לן דאינו נפטר מחמת שחלתה. (א.ג.א.).

ט) גמ', או דלמא מציא אמרה ליה נסתחפה שדהו. ובתוס' (בעמוד ב) ד"ה מציא ביארו, דכוונת הגמרא שיש לתלות שמולו גרם. אבל הרמב"ן כתב, דמדפירש רש"י ד"ה נסתחפה, כי מהיום אני מוטלת עליך לזון. מוכח, שאין עיקר הטענה שמולו גרם, אלא טענתה שאנוסה היא, ולכן יתן לה מזונות, וממילא הוא יפסיד כשדה שלו שנסתחפה.

י) תוס' ד"ה ותנשא, בתוה"ד, ועוד למה לי טעמא דשקדו וכו'. ביארו המהרש"א והמהר"ם, דכוונתם להוסיף עוד על קושיא הראשונה. **דלקמן** (ה). אמרינן דטעמא דתיבעל דוקא בה' ולא בד' משום ברכה, אבל משום שקדו היה אפשר לבעול בד'. ואם כן, כיון דבלאו הכי אנו צריכים לטעמא דברכה כדי לומר שתיבעל בה'. וכן לטעמא דטענת בתולים, כדי לומר שלא תנשא בה'. אם כן אמאי הוזכר טעמא דשקדו כלל.

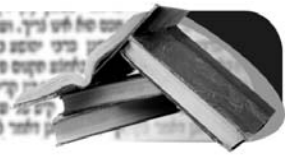
יא) בא"ד, דטעם דברכה אינו אלא עצה טובה ולא מקרי עבריינא. ביאר המהרש"א, דכיון שאינו אלא עצה טובה לא הוה מיפטר מחמת כן מלהעלות לה מזונות, אבל משום שקדו דמיקרי עבריינא מיפטר מלידתה לה מזונות.

דף ב' ע"ב

יב) תוס' ד"ה לפיכך, בתוה"ד, לאחר שעמד בדין שכבר נתחייב לה במזונות. התוס' ביבמות (מא): ד"ה עמד כתבו הטעם, משום שהיה לו לכנוס קודם שחלה. [דהיינו משום דלא מיקרי אנוס, ואין צריך לטעם שכבר נתחייב. (ש.ב.א.).]

יג) גמ', מת הוא דאינו גט הא חלה הרי זה גט. הקשה הקצות החשן (סימן נ"ה סק"א), מאי ראייה מזהכא דאין אונס בגיטין, דילמא שאני הכא שלא היה אנוס בתחילת הזמן אלא בסופו, ובכהאי גוונא לא מיקרי אנוס, לדעת האגודה שהובא בבית יוסף (חו"מ סימן ר"ז). אבל לעולם אם היה אנוס מתחילה ועד סוף דילמא יש אונס בגיטין. והוכיח מזה דלא כהאגודה, אלא דאף אנוס ביום אחרון מיקרי אנוס, וכיון דמת או חלה בסוף הזמן, מיקרי אנוס, ושפיר מיינתין ראייה מהתם דאין טענת אונס בגיטין.

יד) גמ', דלמא לאפקוי מדרבתינו דתניא ורבתינו התירוה להנשא. הקשה הרמב"ן, דנוכח מרבתינו גופא דהתירו, אף שעל ידי אנוס דמיתה לא בא, וחזינן דאין אונס בגיטין. ותירץ, דאיכא למימר דבהא נמי פליגי תנא דמתניתין ורבתינו, דרבתינו תרתי לקולא אית להו, דאין אונס בגיטין, וזמנו של שטר מוכיח עליו, אבל תנא דמתניתין דאסר איכא

ז) תוס' ד"ה תינח, בתוה"ד, היינו כגון דליכא עברה כההיא דהאשה רבה דהדר לטיבלא וכו'. ביאר המהרש"ל, דאף דהתם נמי איכא עברה, שאחר שיפרישו עליו יתירו אותו לזר ומדאורייתא תרומה היא. מכל מקום אין העברה מיד כשמפיקעין חכמים, דבשחזור לטבלו אסור לכל, ומה שיבא אחר כך לידי איסור לכשיפרישו עליו, בהא ליכא קפידא, מה שאין כן הכא אתה מתיר מיד אשת איש לינשא. והמהרש"א כתב, דבתרומה הפקר בית דין הפקר. ועוד, דאיתא בשאלה, ולהכי לא הויא תרומה מעיקרא. נומה שכתב הפקר בית דין הפקר צריך עיון אם כן אמאי תלי ביש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה. ומה שכתב איכא בשאלה, נראה כוונתו דכיון שמצינו שאפשר לעקור דיבור של תרומה שלא תחול התרומה על ידי שאלה, הכי נמי שייך שחכמים יעקרו שהדיבור לא יחיל תרומה. (א.ג.א.).

ח) גמ', הא בעינן שקדו, דטריח ליה. הקשה בחידושי הרא"ה, הא כיון שאינו יכול לכנוס עד שיכין סעודה ראויה, מאי פריך הא בעינן שקדו ומשני דטריח ליה. הא פשיטא דלעולם עד דטריח ליה אינו כונס. עוד הקשה, מאי נפקא מינה מתקנת שקדו, דממה נפשך אם טרח ליה יכול לכנוס אף בראשון, ואם לא טרח לעולם אינו כונס עד דטרח כראוי. ותירץ בשם אחיו, דביום ד' בסתמא נאמן לומר דטרח, אבל קודם לכן אינו נאמן, ודוקא אי חזינן דטריח שרינן ליה לישא. ובשיטה מקובצת הביא בשם שיטה ישנה, דנפקא מינה מתקנת יום רביעי, לענין שאי אפשר לחייבו לכנוס בהגיע הזמן ביום ראשון, ואינו מתחייב לה מזונות, אם לא טרח, אבל ברביעי לעולם מתחייב במזונות כיון שיכל לטרוח ג' ימים אחר השבת. ומבואר מדבריהם דאף בזמן המשנה מהני דטריח ליה לכנוס ביום ראשון. אבל השיטה מקובצת כתב בדעת רש"י, דדוקא בזמן שבית דין יושבים בכל יום וליכא תקנה דטענת בתולים, מהני באופן דטריח ליה שיכנוס ביום ראשון. אבל בזמן המשנה דאיכא לטעמא דמשום תקנת בתולים, לעולם אינו כונס אלא ברביעי, ולא התירו בשום אופן לכנוס ביום ראשון, כדי שלא יבואו לכנוס בשאר ימים ותיעקר תקנת דבתולים.

דף ג' ע"ב

ט) רש"י ד"ה והשני לא יכנוס, בתוה"ד, ויהיה טורח מיהת שני ימים בצרכי סעודה. כתב הפני יהושע דהא דבעי רש"י לטעמא דטרח בסעודה, ולא משום טענת בתולים. היינו משום דסבר, דכיון דבלאו הכי אין כונס ברביעי, ליכא חילוק בסברת אקרורי דעתא בין יום ג' ליום ב'. ועוד ביאר באופן אחר, דלמאי דמוקמינן בסמוך דסכנה היינו שבתולה הנשאת ברביעי תבעל להגמון תחילה, קשה, אמאי נהגו לישא בשלישי בלבד ולמה לא עקרי התקנה לישא ברביעי לגמרי, דאין תועלת בנישואה ברביעי, דבלאו הכי לא יוכל לטעון טענת בתולים, מאחר שנבעלת להגמון תחילה, אלא על כרחך דמשום שקדו הוא, ולהכי נקט רש"י טעמא דשקדו. [ואף דרש"י דמירי בשני או שלישי שלא תבעל בהם להגמון הוי מצי למינקט נמי טעמא דבתולים, כיון דבהאי ברייתא צריך נמי לטעמא דשקדו ניחא לרש"י לנקוט טעם זה]. [אמנם י"ל דאין הכרח גמור דטעמא דברייתא משום שקדו, דאפשר שאף בזמן הגזרה שתנשא ברביעי תבעל להגמון, יש שהיו נשאות בצינעא והיו נמלטות מההגמון, ולגבייהו שייך שישכים לב"ד אם לא ימצא לה בתולים. (א.ג.א.). והרשב"א

אשת איש. (א.ב.). וכן יקשה לשיטתם לפי מה שכתבו התוס' בבבא מציעא (כ): ד"ה איסורא, דבאשת איש החמירו שלא לסמוך על רוב. (ומשמע התם דאפילו ברוב אלים, שהמיעוט אינו מצוי חיישין, משום דהשוו דין זה לממון שאין הולכין בו אחר הרוב) אם כן איך סמכינן הכא ארובא להתיר אשת איש. (א.ג.א.).

ב) רש"י ד"ה דמדאורייתא לא הוי גיטא, שמצינו טענת אונס מן התורה שנאמר ולנערה לא תעשה דבר. דבריו על פי הגמרא בנדרים (כו.), לגבי מי שהתנה אם לא באתי ולא אתי באונס, דאמרינן עלה, דאנוס הוא, ואנוס רחמנא פטריה מדכתיב ולנערה לא תעשה דבר. אמנם תוס' (שם) ד"ה והא פירשו, דכמו דאנוס רחמנא פטריה, הכא נמי לא הוצרך להתנות עליו דדבר פשוט הוא. [ומשמע מדבריהם דאינו שייך לענין אונס רחמנא פטריה ממשי, אלא דכמו דהתורה פטרה באונס כך אין דעת בני אדם על אונס, ובמסקנת הגמרא שם אפשר לפרש דהדרה בה מהדמיון דולנערה לא תעשה דבר, אבל מרש"י כאן משמע שנשאר גם למסקנא. (ש.ב.א.).

ג) גמ', כל המקדש אדעתא דרבנן מקדש. וכתבו התוס' בד"ה אדעתא דרבנן, דלכך אנו אומרים כדת משה וישראל. [ולא נתבאר בדבריהם אם הוא לעיכובא דדוקא כשאומר כן אמרינן אדעתא דרבנן מקדש]. אמנם רש"י ביבמות (צ): ד"ה אדעתא דרבנן כתב, דהא כדת משה וישראל קאמר, ומשמע דאם לא אומר כן לא נימא קידוש אדעתא דרבנן.

ד) גמ', שם. בחידושי הגרע"א הקשה בשם בנו רבי בונם, לפי מאי דאמרינן בגיטין (כה): דמקדש על מנת שירצה אבא מיקרי ברירה, ולמאן דאמר אין ברירה אי אפשר להתנות כן, הכא נמי הוי כמקדש על מנת שירצו חכמים ואיך מהני, למאן דאמר אין ברירה. ותירץ הגרע"א, דכיון שאחר שכבר תיקנו חכמים לא תשתנה התקנה, ולא ישתנה רצונם לא מיקרי ברירה. [דלא דמי לעל מנת שירצה האב שהוא תנאי על העתיד]. עוד תירץ, דכיון שאם לא יהיה סיבה לבטל לא יתבטלו הקידושין, הוי כאומר על מנת שלא ימחו חכמים, ודוקא באומר על מנת שירצה אבא, דהיינו שיאמר הן, מיקרי ברירה, אבל באומר על מנת שלא ימחה אבא לא מיקרי ברירה.

ה) גמ', שם. הרמב"ן הביא יש מפרשים, דאחר שתיקנו שבטלין הקידושין למפרע, ועל ידי זה יהיו כל בעילותיו בעילת זנות, ממילא אדם הנותן גט על תנאי ונאנס, גמר ומבטל תנאיה ואונסיה ורוצה שיהיה גט לכל הצדדין, כדי שלא יהיה צורך להפקיע קידושין למפרע ויהיו בעילותיו בעילת זנות. ולפי זה בגוונא דהיה אונס בגט לא נימא דאיגלאי למפרע שלא היתה מקודשת, אלא אם זינתה חייבת מיתה והולדות ממזרים, כיון שהוא רוצה שיהיה הגט גמור, ותו אין צריך לאפקיענהו.

ו) גמ', תינח דקדיש בכספא קדיש בביאה מאי איכא למימר. הקשה הרמב"ן, כיון דמקדש אדעתא דרבנן ואיכא תנאי, מאי נפקא מינה בין כסף לביאה. והביא רש"י בד"ה קדיש אתא ליישב זאת במה שכתב מה תהא על ביאתו. והרמב"ן תירץ, דהשתא סלקא דעתין, דהא דמקדש על דעת חכמים אינו מחמת רצונו, אלא מפני שהממון שלו רק ברצון חכמים, שהרי הפקר בית דין הפקר, ולהכי עושה על דעתם. אבל בביאה אפשר שאינו מקדש על דעת חכמים, שאין מה שמכריחו להתנות כן. ומשני, דשוויה לבעילתו בעילת זנות, דלעולם מקדש על דעת רבנן מרצונו ואפילו בביאה.

הדרה היוזמי

מסכת כתובות דף ג - דף ד

טו שבט - טז שבט התשע"ה

על בעליהן בכך, מכל מקום לא רצו חכמים שיעשו איסור, דאיסורא מיהא איכא.

(טז) בא"ד, ואמר נמי במגילה כאשר אבדתי מבית אבא כך אובד ממך וכו'. כתב בשיטה מקובצת, דיש לפרש שאף שאינה נאסרת על מרדכי, מכל מקום מרדכי לא יחפוץ בה כיון שנפגמה בבעילת עכו"ם.

(יז) תוס' ד"ה תקנה דרבנן, כי פריך לעיל ליעקרוה לא משני תקנה דרבנן מקמי גזרה וכו'. והריטב"א תירץ, דהתם איכא סכנה גמורה, שאמרו שהנישאת ברביעי תיהרג. מה שאין כן הכא, שאין הסכנה אלא לאותן שעשו לפני משורת הדין, דהרי מן הדין היה להם להבעל להגמון ולא לההרג. והפני יהושע תמה על התוס' אמאי לא חילקו כן.

(יח) רש"י ד"ה הכא מותר, בתוה"ד, והכי קא מתמה הכא, מותר קתני. דמשמע אם ימלך איש יחידי בבית דין יתירו לו, אבל נהגו לא קתני. הקשה המהרש"א, מאי קושיא, נימא דלהקדים לשלישי נהגו רובם, אבל לעקור ב' ימים, דהיינו בשני לא שרינן אלא ליחידים. ותירץ, דלא מסתברא דבאותו ענין עצמו של סכנה, יתירו ליחיד טפי מלרבים.

(יט) גמ', הרי שהיה פתו אפוי וטבחו טבח ויינו מזוג. כתב הרשב"א, דלא בעינן לכולהו אלא או או קתני. אמנם הש"ך (י"ד, שמ"ב, א) כתב בשם הב"ח, דבעינן לכל הני.

דף ד' ע"א

(א) גמ', ובעל בעילת מצוה. פירש רש"י בד"ה ופורש, ויקברו וכו' דכיון דחלה עליו חתונה היא לגביה כרגל. וביאר השיטה מקובצת, דעל כרחך צריך לבעול בעילת מצוה כי היכי דלהוי גביה כרגל וידחה האבילות, משום דבחופה בלבד לא לא סגי להיות כרגל. ועוד, דאי לא נתיר לו בעילת מצוה, ודינם שישן הוא בין האנשים והיא בין הנשים לא הוי חופה, משום דאינה מסורה לביאה.

(ב) רש"י ד"ה ופורש, ויקברו את המת מיד דכיון דחלה עליו חתונה היא לגביה כרגל. כתב הרשב"א, דמבואר ברש"י דסבר דאין אבילות כלל מדאורייתא ואפילו ביום הקבורה, דאי לא תימא הכי כיצד יתכן דשמחת חתן שהוא יום טוב דרבנן תדחה אבילות דאורייתא, וכמו שכתב הרי"ף (מועד קטן יד. מדפי הרי"ף) דהקובר את מתו ביום טוב שני חייב בהלכות אבילות. ולשיטת הגאונים דאבילות יום ראשון דאורייתא, צריך לומר דאין קוברו אלא למחר. ואף על גב דהמליץ את המת עובר בעשה ולא תעשה [כדאיתא בסנהדרין מו.], הכא שרי, משום דכבוד המת הוא דלא יתבוזו בנו ביום חתונתו. אי נמי, איכא למימר דקוברים אותו ביומו גם לשיטת הגאונים, ואפילו הכי אין אבילות נוהגת, דבית דין מתנים לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה. והריטב"א הוסיף, דשאני הכא דהוי רגל ונדאי דרבנן, והעמידו בו דבריהם בשב ואל תעשה מה שאין כן יו"ט שני, דנתקן מעיקרא משום ספיקא דרבנן. עוד תירץ, דהתם אין יו"ט שני מתחלל בשבעה מפני מעלתו, אבל הכא אם נוהג אבילות שהוא מן התורה, לא ינהוג למחר שהוא מדרבנן, ואם ישלים אבילותו לאחר ימי המשחה לא הוה ליה ימי אבילות רצופים דאין אבילות חל למקוטעין.

(ג) תוס' ד"ה בעל, בתוה"ד, ודייק לה מדקתני כל אותם הימים וכו'. ביאר המהרש"א, דדייק מדקתני "כל אותם הימים", דמשמע דבכל ז' ימי המשחה זו ימי אבילות פורש, ואינו נוהג אפילו בעילת מצוה. והבית

כתב, דהטעם דבשני לא יכנסו גם משום איקרורי דעתא טפי. וכן פירש בהא דמקשינן בסמוך בג' מיהא לכנסו.

(ז) גמ', נהגו לגמרי ניעקרה. כתב בשו"ת הריב"ש (סימן שעג), דאף דבשעת השמד אפילו על ערקתא דמסאנא יהרג ואל יעבור, והכא עשו כן הנכרים בשביל להעביר על דת. מכל מקום הגזרה לא היתה על רבנן אלא על הנשים הנישאות, ולהכי שרי לרבנן לשנות התקנה מחמת כן, אבל אם היו גוזרים על רבנן שיבטלו דין דיום רביעי, היה אסור לעשות כן דאיכא בזה יהרג ואל יעבור. ובאמת כל זמן שלא עקרו חכמים התקנה, היה אסור לנשים לעבור על התקנה אף במקום מיתה, דלגביהו איכא יהרג ואל יעבור. וביאר, דלפי זה קושיית הגמרא נמי על הא דנהגו ולא מיחו בידם חכמים כל זמן שלא עקרו חכמים התקנה, וגם אמאי לא עקרו חכמים. ובשיטה מקובצת כתב, דמדברי רש"י בד"ה נהגו משמע, שאין הקושיא על הא דנהגו ולא מיחו בהם חכמים, דרש"י סובר דודאי מעיקרא לא תיקנו חכמים אדעתא דהכי שיהיה בדבר סכנה, ופשיטא דהוה שרי להנשא בשאר הימים, וכל קושיית הגמרא אמאי הניחו חכמים שיהיו נושאים גם ביום ד', היינו דהיה להם לעקור לגמרי ולקבוע ימים אחרים, כדי שלא ינשאו ביום ד' מפני הסכנה.

(יא) גמ', דאיכא צנועות דמסרן נפשיהו. ביאר הריטב"א, דלא עשו כן משום קידוש ה', אלא שסברו שיאסרו על בעליהן אף באונס, ותופסות הדבר כפגם. והוכיח כן לפי גירסתו בסמוך, "ולדרוש להו דאונס בישראל משרא שרי", כלומר שאינן נאסרות על בעליהן. דאי עשו כן משום קידוש ה' לא היה לנו לדרוש להו בהאי לינשא דאונס בישראל שרי. וכן גירסת הרשב"א. וכפירוש הריטב"א מוכח ברש"י ד"ה ולדרוש, שכתב, דנבעלת באונס אינה נאסרת על בעלה וכו' ולא לימסרו נפשיהו למיתה. (ש.ב.).

(יב) גמ', איכא פרוצות. פירש רש"י בד"ה איכא פרוצות, דאי מקילינן להו עבדי ברצון ונאסרות על בעליהן. אבל בתוס' ד"ה ולדרוש (השני), מבואר שפירשו שהפרוצות היו עושות ברצון אף בלא שיאמרו להם דאונס בישראל שרי. וכתב המהרש"א, דלתוס' לא הוה ניחא לפרש כרש"י, דלא מסתבר דמחמת זה שמקילין להם שבקי היתירא [לעשות באונס, שהיו עושות כן מעיקרא], ועבדי איסורא [לעשות ברצון].

(יג) תוס' ד"ה ולדרוש, בתוה"ד, ותירץ רבינו תם דאין חייבין מיתה על בעילת מצרי. בתוס' הרא"ש איתא, דאין מחוייבת למסור עצמה למיתה. ובשיטה מקובצת כתב, דבלשון התוס' נראה לפרש כפשוטו שאם נבעלה לנכרי אין בית דין ממיתין אותה על כך.

(יד) בא"ד, דלא שייך למימר אחד לבעל ואחד לבעל וכו'. בשיטה מקובצת כתב, דרבינו תם עצמו לא התירה לבעלה אלא לבעל. אמנם בתוס' ישנים ביומא (פב.) ד"ה חוץ כתב, דרבינו תם אמר דרחמנא אפקריה לזרעיה ואינה נאסרת "לבעלה ישראל", ולא שייך בה אחד לבעל ואחד לבעל. והרא"ש (סימן ד') כתב, דנראה לקיים פסק רבינו תם להתירה לבעל, ולא מטעמיה. אלא דכיון דבלאו הכי היתה אסורה לו, דהרי נכרי הוא, אינה נאסרת עליו ולא קרינן בה "ונטמאה לגביה". [וצריך עיון דהא מדאורייתא ביאת נכרי בצינעא שרי כמו שכתבו התוס' ביבמות

(יז): ד"ה קסבר ובתוס' הרא"ש שם. (א.ג.).

(טו) בא"ד, כדאמר הכא דאיכא פרוצות. כתב בשיטה מקובצת, דיש לפרש, דהפרוצות מחמת דמקילינן להו יעשו ברצון. ואף שאינן נאסרות

דחתן שהיא דרבנן הוי דברים שבצנעא חובה, כך במועד שהוא דאורייתא הוי דברים שבצנעא רשות.

יא) **גמ'**, אבל דברים של צנעא נוהג. ביאר השיטה מקובצת בשם רבינו יונה, דדוקא איסור תשימיש המטה נוהג, כיון שאינו ניכר שהוא מחמת אבילות, שהרי פעמים שפורש מאשתו מחמת הנידודות, אבל שאר דברים הניכרים לבני אדם אסור.

דף ד ע"ב

יב) **גמ'**, למימרא דאבילות קילא ליה מנדה והאמר רבי יצחק בר חנינא וכו'. הקשה הפני יהושע, דלמא לעולם אבילות קילא ליה מנדה, והא דמוזגת לו הכוס באבילות, היינו משום דכיון שהחמירו עליו דהוא ישן בין האנשים, תו ליכא למיחש להרגל דבר. בין לשיטת הרא"ש (סימן ו), דביום נמי אינו רשאי להתייחד עמה בלי שמירה, ובין לשיטת הראב"ד (הובא בטור יו"ד סימן שמב) שהתיר להתייחד ביום, ומשום דלא חיישינן שיבעול ביום, מה שאין כן בנדה דכיון שמותר להתייחד, אסורה למוזג הכוס דחיישינן להרגל דבר. ותיירץ, דודאי סבר המקשה, דבאבילות אשתו גמורה לא חיישינן להרגל דבר כיון דאין יצרו תוקפו כל כך, ודוקא בחתן שיצרו תוקפו יש לחוש. ואפילו הכי הקשה, דכיון דבנדה שרי אפילו לחתן להתייחד, שמע מינה דאבילות קילא מנדה, ובאבילות דאשתו חזינן איפכא, דאבילות חמירא מנדה.

יג) **גמ'**, כאן באבילות דידיה כאן באבילות דידה. ביאר הרש"ש, דהנשים מפני רכות ליבן, צערן גדול יותר על כל צרה המתרגשת עליהם. ועל כן לא חיישינן שתשמע לבעלה הרוצה לעבור עמה איסור. מה שאין כן בעליהן שאין צערם גדול כל כך. ועל פי זה פירש הפסוק "הרבה ארבה עצבונך" דכל מאורע רע יעציבך ביותר.

יד) **רש"י ד"ה ונוהגת**, מדלא קתני באבילות דידיה הוא ישן וכו'. כתב המהרש"א, דהוא הדין דמצי לאקשוויי, דלא מוזכר באבילות דידיה אינה מוזגת לו הכוס. ולמאי דמשני תני באבילות דידיה הוא ישן בין האנשים, לא בעי לשנות איסור מוזיגת הכוס, דכל שכן הוא. דהא בנדה נאסר מוזיגת הכוס אף על פי שיחוד מותר, אם כן במקום שנאסר היחוד כל שכן שנאסרה מוזיגת הכוס.

טו) **בא"ד**, שם. כתב המהרש"א, דמסוגיין מוכח, דמוזיגת הכוס והצעת המטה אסורים באבילות, (ולרב אשי אפילו באבילות דידה), מכל שכן מיחוד דאסור. ותמה על הראב"ד (הובא באות יב) דהתיר אותם. והקרני ראם (אות ב') תירץ, דודאי אין מקום להחמיר במוזיגת הכוס דאסור מחמת חשש שיבוא לחיבוק ונישוק, ולא משום חשש קירוב ביאה, (והביא ראייה לדבר, דהא אפילו לשכב עם אשתו נדה במטה אחת הוא בבגדו והיא בבגדה מיבעיא לגמ' בשבת יב). אי שרי אי לאו, משום דאפשר דאין לחוש בזה לקירוב ביאה), ואם כן באבילות דשרי חיבוק ונישוק, אין טעם לאסור מוזיגת הכוס. אלא דעל כל פנים אין הבעל יכול לכפות את אשתו למוזג לו כוסו, כשחוששת שתבוא מתוך כך לקירוב ביאה. והא דמקשינן בגמ' מהא דקתני אף על פי שאמרו וכו', היינו דמבואר שם דיכול לכפותה לכך.

טז) **גמ'**, מאי לאו עמו במטה. הקשה החשק שלמה, היאך יתכן לפרש עמו במטה, הא בנדה אסורים לישן במטה אחת אפילו הוא בבגדו והיא

יעקב ביאר, דתוס' אתו להוכיח שבועל בעילת מצוה היינו קודם קבורה, דדוחה אף אנינות דהיא דאורייתא. והיינו דהוכיחו מהא דכתיב כל אותם הימים וכו', דמשמע דמיד לאחר הקבורה אסור לבעול.

ד) **רש"י ד"ה כל שלשים**, ואף על פי וכו' וכל שכן משלושים ואילך. תמה השיטה מקובצת בשם תלמודי רבינו יונה, מהא דאיתא ביומא (עח:), דהיינו דוקא שלשים יום ולא יותר. לכך פירש, דדוקא באותם שלשים נקראת כלה וצריך שלא תתגנה על בעלה, אבל לאחר שלשים כבר שגורה היא אצלו ואין לחוש שתתגנה בעיניו. וכעין זה כתב הרמב"ן, וביאר, דכל שלשים יום זמן שמחת חתן וכלה, וצריכה שלא תנוול את עצמה, דחשיבי כשבעת ימי המשתה.

ה) **תוס' ד"ה אבל**, וה"ה אם וכו' תימה דאמר בפ"ג דמועד קטן וכו'. מקושייתם מבואר דפירשו, ד"אבל איפכא לא" היינו שדוחה את החופה עד לאחר ז'. אבל הרא"ש (סימן ו) הביא דהרי"ץ גיאות והבה"ג פירשו, דהיינו דבמקום שאין הפסד דחינן את שבעת ימי המשתה לאחר שבעת ימי האבילות, אבל חופה ובעילת מצוה עושה מיד. ולדבריהם לא קשה קושיית התוס'. אמנם הפני יהושע רצה לומר, דבלאו הכי מוכח מברייתא דידן דלא חיישינן לפריה ורביה אפילו באין לו בנים, דהא לא התירו לו אלא בעילת מצוה ודוקא קודם קבורה, והרי אין אשה מתעברת מביאה ראשונה, וליכא קיום מצוה פריה ורביה. ודחה דבריו, דהא אפשר דמתני' אזלא כמשנה אחרונה (נדה סה:): דבעילה שניה אסורה משום דם בתולים.

ו) **בא"ד**, אבל אותו שאין לו בנים כלל אסור לישא עד לאחר שלשים. ביאר המהרש"ל, דלפי זה הא דקאמר אין לו בנים מותר לישא לאלתר, היינו לאחר זמן האבילות ולא בעי להמתין ג' רגלים.

ז) **גמ'**, אבל לא נתן מים על גבי בשר מזדבן. הקשה הריטב"א, הא אכתי איכא פסידא מחמת היין המוזג. ותיירץ, דסגי בכך שבשר מזדבן שפיר, אף על פי שהיין אינו מזדבן כהבשר. מכל מקום מזדבן קצת בלא פסידא גדולה, דהרבה לוקחים קופצים על היין. ודוקא תרתי בעינן בשר רחוך ויין מוזג דאיכא פסידא טובא.

ח) **תוס' ד"ה כגון**, בתה"ד, ויש לומר משום דניחא ליה לרב חסדא לאוקמה ברוב עיירות שהן בינוניות וכו'. השיטה מקובצת פירש סוגיין באופן אחר: דלכולי עלמא בין נתן מים ובין לא נתן מזדבן ליחידים, אבל לא במקולין לרבים, ואיכא פסידא קצת. וסבר רב חסדא, דסגי בהאי טעמא דאיכא פסידא קצת, להכניס את המת לחדר וכו', ואין לחלק בין עיר לכפר. אבל רבא סבר, דבכרך לאו דינא הכי, משום דיש עליו הרבה קופצים גם כשאינו נמכר במקולין. וכך סבר רב פפא, אלא דהוסיף, דבכפר איכא פסידא טובא אפילו כשלא נתן מים. ומה שהקשתה הגמ' "ואלא דרב חסדא היכי משכחת לה" היינו משום דרבא ורב פפא מודים לדינא דרב חסדא.

ט) **גמ'**, תניא כוותיה דרב חסדא. כתב השיטה מקובצת, דלדבריו [באות הקודמת], אתי שפיר דמייתי ראייה לרב חסדא, דבכל מקום שהוא, דוקא בנתן מים על גבי בשר מכניסים את המת לחדר וכו'. אבל לרבא ורב פפא קשה, מדוע מוקי דוקא בנתן מים על גבי בשר ולא מוקי בלא נתן, ובכפר. ו) **תוס' ד"ה אבל דברים**, פירוש חובה לעשות כן ולא רשות. הריטב"א פירש, דגם אי נימא דהווי רשות אייתי ראייה. והיא, דכשם דבאבילות

הדרגת היוזמי

מסכת כתובות דף ד – דף ה

יז שבט – יח שבט התשע"ה

יבעול בלילה, ולא חיישינן לאיקרורי דעתא בבי עונות.

(ו) גמ', הואיל ונאמרה בו ברכה לדגים. ביאר השיטה מקובצת, דהא דלא נקט ברכה דעופות דגם הם נתברכו באותו יום, דכתיב "והעוף ירב בארץ". משום דדוקא דגים נתברכו מעין ברכתו של אדם, דכתיב בהם "פרו ורבו ומלאו את הארץ". אי נמי, נקט דגים מפני שאין העין שולטת בהם.

(ז) תוס' ד"ה אלא מעתה בתוה"ד, דבערב יום הכיפורים היו רגילין להרבות בעופות ובדגים, משום דהוי יום סליחה וכפרה. ובתוס' הרא"ש כתב, דהיו מרבים בסעודת עופות ודגים ודברים קטנים, ולא כתב הטעם. [ונבאורח חיים (רמ"ח ס"ד) כתב המחבר שנוהגים לאכול בערב יום הכיפורים מאכלים שקלים להתעכל, כדי שלא יהא שבע ומתגאה כשיתפלל. והרמ"א הוסיף, דאין אוכלים דברים המחממים את הגוף, שלא יבא לידי קרי. והמחצית השקל (ס"ק ז') ביאר דטעמא דאכילת דגים ועופות, משום שהם קלי העיכול. וטעם זה אפשר לבאר בכוננת הרא"ש, תדע דהוסיף "ודברים קטנים", ושפיר].

(ח) [בא"ד, שם. אמנם מה שכתבו התוס' הטעם משום שהוא יום סליחה וכפרה צריך ביאור. ואולי יש לבאר, על פי מה שאמרה הגמ' בחולין (כו:), דעופות שחיתתן בסימן אחד, משום שנבראו גם מן המים, ודגים אינן צריכין שחיטה כלל, דאין בהן כלל חומר מן האדמה. אבל בהמה צריכה שחיטה בבי סימנין, כיון דכולה מן האדמה. וביאר המהרש"א (חולין כו. חידושי אגדות), דהבהמה כיון שהיא מן האדמה, יש בה יותר חומר מעופות ודגים. וצריכה תיקון טפי על ידי שחיטת ב' סימנין. אך עופות ודגים אין חומריותן מרובה כל כך. והנה האדם חוטא מחמת חמריותו, דכתיב "וישמן ישורון ויבעט". ועל כן ביום הכפורים אשר בו עושים תשובה על חטאי החומר, על ידי הטהרות דכתיב "לפני ה' תטהרו", אין מקום לאכילת בהמה המרבה חומריות. (ר.ג.ג.).] [ובודאי שפיר לשיטת הרבינו יונה (הביאו הריטב"א בראש השנה ט:), שמצות האכילה בערב יום הכפורים נפקיה מדין מצות האכילה ביום הכפורים עצמו. ואם כן, איך אפשר שינהג באכילתו בסתירה למהות היום].

(ט) תוס' ד"ה אי הכי, פירוש בשלמא אי הוה תני בברייתא וכו'. הרשב"א והריטב"א פירשו, דבשלמא אי אמרינן דעיקר טעם דברייתא משום איקרורי דעתא, אלא דנקט טעם דברכה לסניף או לסימן, ניחא הא דאלמנה נבעלת בשישי משום ברכה דאדם. אבל אי ברכה דדגים הוא עיקר טעם, נימא דאלמנה נמי.

(י) תוס' ד"ה מאי, אי נמי בעי מאי איכא בין לישנא וכו'. ביאר המהרש"ל, דהשתא לא קשה דנימא דנפקא מינה למיקרי עבריינא, דודאי לישנא קמא נמי מודה ללישנא בתרא דאיכא טעמא דשקדו ומיקרי עבריינא. והגמ' משני, דאיכא נפקא מינה באדם בטל וחל להיות בערב שבת, דבכהאי גוונא עדיף טעמא דברכה.

(יא) גמ', גדולים מעשי צדיקים יותר ממעשה שמים וארץ. ומסיק בסמוך דמעשה צדיקים היינו מטר, והקשה ההפלאה מהא איתא בתענית (ז:), גדול יום הגשמים כיום שנבראו בו שמים וארץ. ותירץ, דהתם קאמר דגדול כשניהם יחד, והכא קאמר דעדיף מכל אחד לחוד. ועוד תירץ, דהתם הכוונה דעדיף מיניה [ועיין בהגהות הב"ח שם (אות א) שהביא ס"א דגרסי מיום]. ובחידושי החתם סופר תירץ, דאף דמעשה הצדיקים

בבגדה, והוא הדין באבלות דהא אסורים בתשמיש המטה. ותירץ, דיתכן דסבר המקשה, דכיון דאבלות חמירא ליה ושרי להתייחד, הקילו בה אף יותר מנדה, וכמו שהקילו באבלות לענין מויגת הכוס והצעת המטה, ובנדה החמירו. והשיטה מקובצת כתב בשם הרא"ש, דעמו במטה לאו דוקא, אלא שתהא עמו בחדר אחד.

(יז) גמ', באפה נהוג אבילותא, כתב הריטב"א, דיש שפירשו ד"באפה" היינו בפניה ממש, ו"שלא באפה" היינו כשיצא לחוץ. ואחרים פירשו, דכל שהוא בעיב שמרגישים בו כשאינו נוהג אבילות אסור, וחוף לעיר מותר. והוסיף, דכן הדעת מכרעת. וכתב בשם התוספות דמה שלא נהגו עכשיו כן, משום דהאי דינא מפני כבוד אשתו ועכשיו מוחלת לו.

(יח) גמ', התם משום דלא חל עליו אבילותא. ביארו הרשב"א והריטב"א, דאף על פי שהקילו באנינות התירו דוקא בעילת מצוה, אבל בעלמא אסרינן תשמיש המטה, מכל מקום באבילות לא הקילו. והוסיף הריטב"א, דהרבה דברים מצינו שהחמירו באבילות יותר מאנינות כגון: חליצת מנעל, כפיית המטה, ועטיפת הראש. והשיטה מקובצת ביאר, דבגווינא דידן דמכניסים את המת לחדר לא חשיב אפילו אנינות, כיון שנתייאש מלקוברו. ולא חיישינן שיבוא להקל בעלמא.

דף ה ע"א

(א) גמ', והא רב חסדא רב המנונא דאמרי תרוויהו חשבונו של מצוה מותר לחשבן בשבת. כתב השיטה מקובצת בשם הר"ן, דאין לומר דלא התירו אלא לחשב ולא לפסוק לכתחילה, משום דמי למקדיש. דכל מה שאסרו להקדיש היינו דוקא כלי מסויים ומשום דמיחזי כמקח וממכר, אבל לחייב עצמו בדיבורו שרי.

(ב) גמ', גזירה שמא ישחוט בן עוף. ביאר הריטב"א, דדוקא נקט ישחוט ולא יבשל, משום דשחיטה דבר קליל הוא וחיישינן שישכח וישחוט, ודוקא בן עוף ששחיתתו קלה.

(ג) גמ', א"ל אביי אלא מעתה יום הכיפורים שחל להיות בשני בשבת וכו'. הקשה הפני יהושע, הא אם נדחה יום הכיפורים ליום ג', יחול ראש השנה ביום א', והא קיימא לן דלא אד"ו ראש. ותירץ, דהטעם דאין קובעים ראש השנה ביום א' משום דלא ליקלע ערבה בשבתא, והוי נמי גזירה דרבנן ולא עדיף מגזירה דבן עוף, ואדרבה גזירה דבן עוף עדיפא דאין לה תקנה. מה שאין כן ערבה יש לה תקנה שיתקנו שלא יטלו ערבה בשבת כלל.

(ד) גמ', ערב שבת נמי גזירה שמא ישחוט בן עוף. ביאר השיטה מקובצת בשם תלמידי רבינו יונה, דחיישינן שמא ישחוט סמוך לשבת ולא יהיה לו שהות להכינו ויחלל שבת בהכנתו. [ועיין לעיל אות ב' בדברי הריטב"א, דלא חיישינן אלא אשחיתת בן עוף ששחיתתו קלה, אבל לא להכנתו לאכילה].

(ה) גמ', אבעיא להו בתולה נשאת ברביעי ונבעלת ברביעי. כתב הריטב"א דיש שפירשו, דהיינו ליל רביעי, דהא ישראל קדושים הם ואין משמשים מטותיהם ביום. ויש שכתבו, דהיינו ביום ד' משום דליכא אלא שתי עונות בין הבעילה לזמן בת דין שהוא בחמישי, אבל ליל ד' שהוא ג' עונות לא. ואיירי בגונא שבוועל בבית אפל, או בתלמיד חכם דמאפיל בטליתו. וכן כתב הרשב"א, עוד כתב, שביום אסור לבעול בלא בית אפל וטלית, אלא

ר' יהודה ור' שמעון. הקשה המהרש"א דאם כן מאי קאמר "ואם תימצי לומר הלכה כר' יהודה מקלקל הוא אצל הפתח אם מתקן הוא", הא על כרחך מתקן הוא ואסור, דאם לא כן ברייתא דמפרישים החתן מן הכלה כמאן אתיא. ותיריך, דצריך לומר דאגב שאר הספיקות נקט נמי להאי ספיקא.

(ט) **תוס' ד"ה דם**, ולפי זה אפילו הוא חי גמור הרי יש כאן נטילת נשמה. הריטב"א (שבת עה). תירץ בשם רבו, דשאני חלזון שאינו בעל איברים אלא גוף אטום כחלזונות שבאשפה, ובכהאי גוונא לא שייך נטילת נשמה אלא כשנוטל נשמתו לגמרי.

(כ) **בא"ד**, ואומר ר"ת כי דם חלזון שצובעין בו וכו'. המהרש"א (שבת עה). ביאר כוונתם, דעל דם אחר היוצא עמו אינו חייב משום נטילת נשמה בעצם הוצאת הדם, כיון דאין צריך לגופו. והא דאמרה הגמ' מתעסק הוא דלא ניחא ליה דלימות וכו', היינו דמשום נטילת נשמה ממש אינו מתחייב, מהאי טעמא. והנימוקי הגרי"ב (שם) פירש, דעל דם אחר היוצא עמו שייך נמי לסברא דלא ניחא ליה דלימות כי היכי דליציל ציביעה, דכל דם שיש בו משום נטילת נשמה אינו מועיל לצבע.

(כא) **תוס' ד"ה אם תימצי לומר**, פי' דר' יהודה אית ליה דמקלקל בחבורה פטור. המהרש"ל והמהרש"א תמהו, הא הכא אמרינן ללישנא קמא דמיפקד פקיד ואינו מקלקל בחבורה. והמהרש"ל תירץ, דתוס' סברו כגירסא שהביא רש"י בד"ה ואת"ל מקלקל, דסברי דגם מקלקל כהאי גוונא לר' יהודה חייב, כיון דסתם עשיית פתח באדם הוא קלקול. והיינו טעמא דחייב בחבורה, כיון שסתם חבורה היא קלקול. אבל המהרש"א פירש, דתוס' איירי גם לאידך לישנא דדם חיבורי מיחבר, ועל כן נקטו לשון השייכת גם ללשון זה.

דף ו' ע"א

(א) **גמ', ורב שרי והאמר רב שימי בר חזקיה משמיה דרב האי מסוכריא דנזייתא וכו'.** הקשה הפני יהושע לפי מה שכתבו התוס' ביומא (לד): ד"ה הני, דמאן דאסר דבר שאין מתכוין בשבת, היינו מדרבנן, אתי שפיר הסתירה בדברי רב, דבמקום מצוה מתיר דבר שאין מתכוין, והמהרש"א תירץ דבעינן תרתי למעליותא מצוה, ולא ניחא ליה.

(ב) **בא"ד**, והכא אומר ר"ת דליכא למימר דאסור משום מפרק וכו'. הריטב"א ביאר, דצריך לומר לרש"י דאיירי שהנקב נמצא למעלה במקום שהיין הנסחט אינו הולך לאיבוד. אי נמי, שהנקב מן הצד ויש כלי לקבל היין הנסחט, וחייב משום מפרק דרבנן, [נדמדאורייתא חייב רק בגידולי קרקע]. ובמקום שהולך לאיבוד לא גזרי רבנן.

(ג) **תוס' ד"ה האי, בתוה"ד**, אע"ג דהוי פסיק רישיה. הקשה הגרע"א, הא מלאכה שאין צריכה לגופה חשובה פסיק רישיה דלא ניחא ליה דמחייב ר' יהודה, ואיכא למימר דבזה סבר רב כר' יהודה, וכמו שמצינו דשמואל סובר בדבר שאין מתכוין כר' שמעון, ובמלאכה שאין צריכה לגופה כר' יהודה, כדאיתא בשבת (מב).

(ד) **בא"ד**, ועוד מייתי ראייה מלולב הגזול. התוס' יומא (לד): ד"ה הני, דחו ראיית הערוך, דתיקון ההושענא אף דמתכוין אינו אסור אלא מדרבנן, דכיון דמיעוט ענביו אינו נראה כל כך תיקון, ולא גזרו בו רבנן משום שאינו נהנה. ורש"י בסוכה (לג): ד"ה לא צריכא כתב, דכיון דאינו צריך

עצמו עדיף משום דנעשה בשתי ידיים, ומעשה שמים וארץ נעשה כל אחד ביד אחת. מכל מקום, יום שנבראו בו שמים וארץ שווה, דהא נבראו בו שמים וארץ בשתי ידיים. ובוזה יישב הא דאיתא במגילה (יא): "ויהי ביום השמיני" אותו יום היה שמחה לפני הקדוש ברוך הוא כיום שנבראו בו שמים וארץ.

(יב) **גמ', השיב בבלי אחד ור' חייא שמו.** ביאר השיטה מקובצת, דנקט האי לישנא. משום דאיתא בקידושין (ל). דבני בבל אינם בקיאים בחסירות ויתירות, הלכך משום שהיה בבלי טעה בדבר זה.

דף ה ע"ב

(יג) **גרש"י ד"ה חדא**, קושיא וכו' וא"פ בצרכי גבוה. צריך ביאור כונתו במה שכתב וא"פ. (טו).

(יד) **גמ', מפני מה האוון כולה קשה והאליה רכה.** ביאר המהרש"א (חידושי אגדות), דלפי טבע הבריאה סחוס האוון הוא קשה שמקבל הקול הנכנס לאוון, ועוד שהוא משמש מכסה ומגן לאוון שלא יכנסו בו דברים זרים. אבל האליה שבאוון שהיא רכה אינה משמשת לכלום, אלא שאם ישמע אדם וכו'.

(טו) **גמ', שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון יכוף אליה לתוכה.** ביאר בחידושי החתם סופר, דתנא דבי ר' ישמעאל פליג אר' אלעזר דאמר יניח אצבעו באזונו. משום דקרא "דיתד תהיה לך על אונך" דיליף מינה ר' אלעזר, סמך ליה "והיה מחנך קדוש ושב מאחריך", דילפינן מינה שלא להזכיר שם שמים בגוף שאינו נקי, ואם כן לא יתכן שיאמר הכתוב לשים אצבעו באזונו דהרי יתלכלך בצואת האוון ולא יוכל ללמוד תורה. על כן העצה היעוצה היא שיכוף אליה לתוכה שתפסוק בינו לאצבע.

(טז) **תוס' ד"ה זה גודל**, ועוד דאפילו לא מחלק וכו'. הקשה הרש"ש, דאכתי יקשה נמי לפירוש תוס' מאמה, דביאר רש"י, שבה מודדים אמת הבנין, ומדידה זו אפשר לעשות גם כשהאצבעות מחוברות.

(יז) **גמ', דם מיפקד פקיד או חבורי מיחבר.** פירש רש"י בד"ה מיפקד פקיד, דאינו נבלע בדופני הרחם אלא שהפתח נעול, בפניו ופותחין לו ויוצא. והקשה הפני יהושע, בוגרת תוכיה, שפתחה פתוח ואפילו הכי יש לה דם בתולים כדאיתא לקמן (לו); ועל כרחך דדם חיבורי מחבר. ועוד, מאי מספקא ליה אי לדם הוא צריך או לפתח הוא צריך, פשיטא דלדם הוא צריך כדי לדעת דאינה אסורה עליו בזנות. ותיריך, דלא מיבעיא ליה על תחילת ביאה ראשונה, דבהא ודאי דם חבורי מיחבר, ולדם הוא צריך. אלא מיבעיא ליה בגוונא שהערה בה קודם שבת ויצאו מקצת בתוליה, ואכתי מיבעיא ליה אי שרי לבעול בשבת, דבכהאי גוונא אכתי חשיב תחילת ביאה, (וכדמוכח לקמן ו). מקושיית רב חסדא מתנוקת שלא הגיע זמנה). ובדם זה מספקא ליה, אם מיפקד פקיד או חיבורי מיחבר, וכן אם לדם הוא צריך, דהרי כבר יודע שהיתה בתולה. אמנם כתב דכל זה לפירוש ר"ת בתוס' ד"ה לדם, אבל לר"י שם, דמפרש שצריך לראות אם היא בתולה, קשה. ועל כן תירץ הקושיא השניה, דהא מסיק בסוף סוגיין

(יח): דאיירי בבקי להטות, ואפילו הכי חיישינן שמא יבעול כדרכו ויעבור על איסור תורה. ואתי שפיר, דכיון דרוצה להטות לא אמרינן דבדואי צריך לדם כיון שיכול לידע זאת למחרת.

(יח) **תוס' ד"ה מהו, בתוה"ד**, ובעי היכי הלכתא, דאיכא למימר דפליגי בה

הדרה היוזמי

מסכת כתובות דף ו

יט שבט התשע"ה

דהכא, דשרי למיבעל בתחילה בשבת, וכל הנידון הוא מצד השרת צורות. וכן תירצו התוס' בנדה (סד:): ד"ה דשרי. (יב) [רש"י ד"ה שמשיר צורות. והאי נמי וכו' ומספקא לא אסרינן ליה. לכאורה הטעם משום שאינו מכוי, ומאי טעמא הוצרך רש"י לומר דלא אסרינן משום ספקא. וצריך לומר דאי לאו האי טעמא, היה אסור משום פסיק רישא. (י.צ.ב.)].

(יג) גמ', מתיב רב יוסף חתן פטור וכו'. כתב ההפלאה, דנראה דהאי קושיא דוקא ללישנא דלעיל (ה:), דדם חיבורי מיחבר. אבל ללישנא דדם מיפקד פקיד, והאיסור הוא מצד עשיית פתח, לשיטת רש"י לקמן (לו:): ד"ה אי דבוגרת אין לה טענת פתח פתוח כיון דפתחה פתוח, אפשר לאוקמי מתני' דחתן, בבוגרת דאין צריך לפתח ושרי. ולשיטת ר"ח (בתוס') שם ד"ה אי) דבוגרת פתחה נעול אבל אין לה טענת דמים, אפשר דצריך לדם לראות אם היא בתולה לפירוש התוס' לעיל (ה:): ד"ה לדם. ובבוגרת אין צריך לדם ושרי ללישנא בתרא דדם חיבורי מיחבר. וכתב, דלשיטת ר"ח צריך לומר דסוגיין אזלא כלישנא קמא.

(יד) רש"י ד"ה דטריד דלא בעל, מצטער שלא בעל. גירסת רש"י, בעל דהיינו לשעבר, ולא גריס בעל כגירסא שלפנינו דהיינו להבא. וביאר הרש"ש, דכוונתו ליישב הא דקשיא על הא דפירש רש"י בדר"ה ואביי, דיש לחלק בין טירדא דקריאת שמע לטירדא דאבילות. דבקריאת שמע, מצטער על מה שאינו מקיים מצוה, מה שאין כן באבילות. ויש להקשות, הא באבילות נמי מצטער על שאינו מקיים מצות תפילין. אלא על כרחך דלא מצטער על כך משום דרחמניא פטריה, ואם כן קשה דהוא הדין בבעילת מצוה דרחמנא אסר ליה בשבת. אלא על כרחך מצטער על כך שפשע ולא בעל בימות החול.

(טו) תוס' ד"ה לא כהללו, פירוש אינו פסיק רישיה דכל העולם אינן כמו בבליים אלא בקיאיין הן. הריטב"א פירש באופן אחר, דרבא נתכוין לומר לא כאותם בבליים שאין בקיאים בענין הטיה, וסבורים שהטיה אינה מזדמנת לשום אדם. אלא כהללו, שבקיאים בענין הטיה, וסבורים שפעמים מזדמנת הטיה לכל אדם. ואביי סבר, דכוונת רבא לומר, שהתירו רק לבקיאים במעשה הטיה, ועל כן הקשה טורד למה. ורבא סבר, שאביי הקשה לו דכיון דאפשר בהטיה מה טירדא יש בבעילה, ועל כן תירץ, לשאינו בקי. דהיינו דכיון דאינם בקיאים במעשה הטיה יש להם טירדא. ואביי עדיין לא הבין דברי רבא, והקשה דיאמרו בקי מותר שאינו בקי אסור. והשתא הבין רבא את כוונת אביי, וביאר, דרוב בקיאים הם דהיינו אפילו הבבלים דמודמנת להם הטייה בשעת מעשה, וכל שכן בני ארץ ישראל. ואפילו הכי פטורים משום טירדא דקודם מעשה. אמנם השיטה מקובצת לעיל (ה:): הביא בשם תלמידי רבינו יונה, שהתירו רק למי שבקי בהטיה.

(טז) בא"ד, בתוה"ד, פירוש לפי שאינו בקי בשעת ק"ש. הרשב"א הביא דר"ת פירש, דהיינו לאותם שאינם מחזיקים עצמם כבקיאים, דהיינו רובא דאינשי. ולגבי קריאת שמע פטורים, משום דאולינן בתר טירדת הלב. אבל לענין שבת מותר, כיון דרובא בקיאים בשעת מעשה.

(יז) גמ', יאמרו בקי מותר שאינו בקי אסור. ביאר המהרש"ל, דאינו בלשון תימה, וכדמקשינן במועד קטן (יד:), יאמרו כל הסריקים אסורים וסריקי בייתוס מותרים. דאם כן היה צריך לומר להיפך, יאמרו שאינו בקי אסור

להייה הושענא לא חשיב כלל תיקון כלי. (ה) בא"ד, ועל פירוש הערוך קשה דתנן בפרק שמונה שרצים וכו'. תמה הפני יהושע, היכן איתא להדיא דהיתר הפסת מורסא משום צערא. ותירץ, דיתכן דהיינו משום דהשוותה הגמ' בשבת (קז). מפיס מורסא למחט של יד דשרי, והוא ודאי משום צערא דגופא וכמו שביארו התוס' (שם) ד"ה וממאי. אבל עדיין הקשה מנא להו התם דהוא הטעם הא בתרוויהו איכא למימר, דשרי משום פסיק רישיה דלא ניחא ליה.

(ו) בא"ד, שם. הגרע"א (יומא לד: אות ח') ביאר פלוגתת התוס' והערוך, דדעת התוס', דכל דהוי פסיק רישיה חשיב מתכוין, אלא דבניחא ליה חשיב צריכה לגופה, ובלא ניחא ליה חשיב אין צריכה לגופה. ועל כן, בשאר איסורים הוי דאורייתא. אבל בשבת דמלאכה שאינה צריכה לגופה שרי מדאורייתא הוי דרבנן. והערוך סבר, דמלאכה שאין צריכה לגופה הוי רק כשמתכוין לה, אבל בלא ניחא ליה חשיב שאינו מכויין ושרי. ועל כן תמה אקושיית תוס' על פירוש הערוך ממפיס מורסא, דהתם מכויין למלאכה אלא שאין צריך לה, והערוך לא התיר אלא באינו מכויין כמו מסוכרייא דנוייתא שאינו מכויין לסחיטה כלל.

(ז) גמ', מתיב רב חסדא. ביאר הריטב"א, דפירכא זו אינה לרב אליבא דנהרדעאי דאסר, דהא טעמא דרב משום דסבר דבר שאין מתכוין אסור, ואיכא כמה סתמי משניות כוותיה. אלא פריך לאמרי בי רב אליבא דשמואל, דאסר אפילו לר' שמעון.

(ח) גמ', וב"ה אומרים עד שתחיה המכה. כתב התוס' הרא"ש, דדוקא יותר מד' לילות שיערו שהוא עד שתחיה המכה, אבל ד' לילות נותנים לה אפילו חיתה המכה, דאם לא כן הוה מקולי בית שמאי וחומרי בית הלל.

(ט) רש"י ד"ה אלו מקילין, דבי רב שצריכים לעשות כדברי רבן, אומרים שרבן התיר. ונהרדעא העושים כשמואל רבן, אומרים שמואל התיר. ביאר בחידושי החתם סופר, דרש"י נקט בדוקא גבי בי רב שצריכים, וגבי נהרדעא נקט העושים, משום דבי רב שהם תלמידים, צריכים על כרחם לנהוג כדעת רבם. מה שאין כן נהרדעא שהוא מקומו של שמואל, ואינם תלמידיו. אינם צריכים לנהוג כמותו אם יבוא למקומם מורה הוראה אחר. [לאחר פטירת שמואל].

דף ו ע"ב

(י) תוס' ד"ה מאי קא משמע לן, בתוה"ד, דלענין רצופים ליכא למימר כדפרישית. המהרש"א תמה, דלדבריהם סוגיין דחוקה מאד, דהא המקשן שהקשה מאי לא, דאי לא בעל. סבר דפשיטא שאין צריך רצופים, [וכדביארו התוס' (בעמוד א')] ד"ה מאי לאו]. והתוצרן דתירץ לא לבר משבת. סבר דצריך לחדש דין זה. ואם כן המקשן שהקשה "מאי קא משמע לן", היה לו להקשות מברייתא דנדה (סד:), דמבואר שם דאין צריך רצופים. ועל כן ביאר, דכיון דאפילו שבעל עדיין תלינן בדם בתולים עד ב' לילות, אם כן מסתברא דצריך שיהיו רצופים.

(יא) גמ', קא משמע לן דשרי למיבעל בשבת כדשמואל, הקשה הרמב"ן, מהא דאיתא בנדה (סד:), דשמואל אתי לאשמעינן, דשרי לבעול בתולה בשבת אף שמשיר צורות. והכא מבואר דלכתחילה אסור, ורק בבעילה שניה שרי. ותירץ, דלכתחילה לאו דוקא, אלא כל מקום שאינו בועל בעילה גמורה חשיב לכתחילה. עוד תירץ, דסוגיא דהתם אולא כמסקנה

ואפילו הכי לר' יהודה אסור, ולפי זה כל שוחט ביום טוב חייב משום מפרק אף על פי דאינו צריך לדם, ושחיטה הוי פסיק רישא, דגם ר' שמעון מודה בה, ואפילו הכי התירה התורה שחיטה ביום טוב. עוד תירץ, על פי מה שכתב הבית יוסף (או"ח תצ"ה, א) בשם הר"ן, דכל מלאכה שהדרך לעשותה בבית אחת לימים רבים לא הותרה לצורך אוכל נפש, ושאר המלאכות שאין דרכם לעשות כן הותרו לצורך אוכל נפש, אתי שפיר. דביאה חשובה שיהי לכל נפש, ולא חשיבא מלאכה שדרכה לעשות לימים רבים, וכיון שמוותרת באוכל נפש גמור, מותרת נמי בצורך היום קצת, מדין מתוך.

(ה) תוס' ד"ה מתוך, בתוה"ד, היינו משום דאסור לשורפו מדרבנן משום מוקצה. הקשה הבית יעקב, הא כתבו התוס' בביצה (כח:): ד"ה גריפת, דהתירו טלטול מוקצה משום אוכל נפש, ומדוע לא שרי איסור מוקצה מדין "מתוך". ועוד, דהא יסוד ענינו דאיסור מוקצה מלאכת הוצאה, והוצאה הותרה מדין מתוך.

(ו) בא"ד, והא דקאמר אי אתה אוסרו בדבר המותר לו, היינו משום דמותר להוציא לצורך. מבואר, דהוצאה הותרה לצורך, אבל תחומין לא הותרו. ותמה המהרש"א, מה טעם יש בדבר זה. וסיים דיש ליישב. והקרני ראם ביאר דכוונתו, דהא דהותר מלאכת אוכל נפש ביום טוב, היינו לקרב המאכל אליו, אבל לקרב עצמו למאכל נאסר, ודומה למה שכתבו התוס' בד"ה אמר ליה אנא, דכיבוי הנר מפני דבר אחר חשיב מכשירי אוכל נפש, והוא הדין לצאת לחוץ לתחום לצורך אוכל נפש חשיב מכשירין.

(ז) גמ', ומי איכא הוראה לאיסור. ביאר השיטה מקובצת, דכוונת הקושיא, דיתכן דר' יעקב בר אידי טעה בשמועתו, דשמע הוראה להיתר וסבר שהיא לאיסור.

(ח) גמ', איבעית אימא באלמון יום אחד לברכה וכו'. הקשה המהרש"א, מדוע נדחקה הגמ' לומר שברכה חלוקה משמחה, נימא דאלמון שנשא אלמנה טעון שלושה ימים לשמחה ולברכה, והא דאיתא דאלמנה אינה טעונה ברכה היינו כל ז'. ותירץ, דאינה טעונה משמע יום אחד בלבד, דאי הוי שלושה ימים לא שייך לומר אינה טעונה, דהא ודאי טעונה ברכה כל ג' שהם ימי שמחתה.

(ט) גמ', שם. כתב הר"ן (ב. מדפי הרי"ף), דאיכא מאן דסבר דהני תרי לישני לא פליגי אהדדי, ולכולי עלמא אין שמחה לאלמנה יותר מג' ימים, [גם כשנשאת לבחור]. וטעם החילוק בין בחור שנשא אלמנה שברכה ז' ושמחה ג', לבין אלמון שנשא אלמנה משמחה יום אחד וברכה ג' ימים. דהברכה באה על שמחת לבו של חתן. ועל כן, בחור שלא נשא מעולם ושמחתו גדולה, יהיבין ליה ברכה ז' ימים. ושמחה דהיא בשביל הכלה, והיא היתה נשואה כבר, סגי לה בג' ימי שמחה. אבל אלמון שנשא אלמנה שמחתו פחותה, וסגי בברכה יום אחד, אלא דלתקנה דידה הצריכו ג' ימי שמחה. וכן דעת הרמב"ם (פ"י מאישות ה"ג). ואיכא מאן דסבר דהני תרי לישני פליגי, ונקטינן כלישנא בתרא, דאלמון שנשא אלמנה, ג' לשמחה ואחד לברכה. אבל בחור שנשא אלמנה, ז' לשמחה וז' לברכה. משום דאינו בדין שיברכו לו ברכת חתנים ויהא משכים למלאכתו. והרשב"א הוסיף, דאיתא בפרקי דר' אליעזר (פרק ט"ז) דחתן דומה למלך, מה מלך שמחה ומשתה לפניו, כך החתן שמחה ומשתה לפניו, כל שבעת ימי המשתה, וממנו אתה דן לכל חתן אף על פי שנשא

ובקי מותר. אלא כוונת הגמ' להקשות, אמאי התירו בסתמא ולא חילקו. (יח) תוס' ד"ה אלא מעתה, בתוה"ד, ונראה לר"י כפירוש ר"ת. הרישב"א הוסיף לבאר, דהיאך אנו עושים דבר שנראה לעולם כתרתי דסתרי, דמעמידים שושבינים ומפה בשבת שבעילה הותרה בה, רק על דעת הטיה. ומשנינן, דכיון שאין בקיאים במעשה, ויתכן שיראה ויאבד. אין לנו לחסר מן התקנה אפילו בשבת, וללוות שפתיים דעמי הארץ לא חיישינן. עוד כתב, דרש"י דפירש, דאפילו בהטיה יתכן לעיתים רחוקות שיצא דם מהצדדים. אי נמי, דליכא לזות שפתיים, דיסברו העולם שגם בהטיה חיישינן שמא יראה ויאבד.

(יט) רש"י ד"ה חייב, בסוה"ד, דאשכחן בנין בבעלי חיים דכתיב ויבן את הצלע. לכאורה צריך עיון, אמאי לא פירש רש"י כן כבר לעיל (ה): בהאי גיסא דלפתח הוא צריך, וכפירושו בד"ה או דלמא דהוי משום בנין.

דף ז' ע"א

(א) גמ', והא לא כתיבא כתובה. ביאר הרשב"א, דאף על פי דגובה כתובה גם בעל פה מפני שהוא תנאי בית דין. מכל מקום, כיון שלא סמכא דעתא דאשה הוי בעילתו בעילת זנות. נוכח מבואר בגמ' לקמן (נא.), ועיין בתוס' (שם) ד"ה מני דביאר ענין זה].

(ב) גמ', אמר להו אתפסוה מטלטלין. הקשה הרשב"א, הא לקמן (פ:): איתא, לא יאמר אדם לאשתו הרי כתובתיך מונחת לך על השולחן. ותירץ, דהכא שאני, שהוא לזמן מועט עד מוצאי שבת שיכתוב הכתובה. ועוד הקשה, היכי שרי לאתפוס מטלטלין, הא אין קונין קנין בשבת כמבואר בכמה מקומות. ותירץ, דהכא לא הקנו לאשה המטלטלין בקנין גמור, אלא יחוד בעלמא שיהא לה סמיכות דעת, וכהאי גוונא שרי, כדתנן בשבת (קמח.). אם אינו מאמינו מניח טלית אצלו. אי נמי, הכא דהוי מצוה דחוקה התירו, ואף על פי שאסר בירושלמי (כתובות פ"א ה"א) לישא נשים בשבת. מכל מקום, לאחר שנשא ודאי מצוה לבעול. עוד תירץ, דהוי הנישואין בערב שבת, ולא היה שהות לכתוב הכתובה אלא להתפיס מטלטלין.

(ג) גמ', אמר ליה רב פפי לרב פפא מאי דעתך וכו'. הקשה המהרש"א, מדוע לא נאמר דטעמא דרב פפא, דבשבת אסור, גזירה שמא ישחוט בן עוף, וביום טוב שרי, דליכא למיגזר בהכי. ותירץ, דאם כן היה לו לנקוט בערב שבת ובמוצאי שבת כמו שנקטה הברייתא לעיל (ה.). וכן הקשה השיטה מקובצת, ותירץ, דאם הטעם משום גזירת בן עוף, לא היה צריך לומר וביום טוב שרי, דהא פשיטא. והבית יעקב תירץ, דהא דהותרו נישואין ביום טוב היינו בלא סעודה, דסעודה נאסרה מדין "ושמחת בחגך ולא באשתך" כמבואר במועד קטן (ח:), וכן כתבו התוס' לקמן (מו:): ד"ה דמסר לה.

(ד) גמ', מתוך שהותרה חבורה לצורך הותרה נמי שלא לצורך. הקשה הפני יהושע לשיטת הרמב"ם (בפ"ח משבת ה"ד), דחובל חייב משום מפרק שהוא תולדה דדש. יקשה, מה שייך "מתוך" בחובל. דהא לא הותרה מלאכת דישא ביום טוב, משום דלא הותרו אלא המלאכות שהם מלישה ואילך. ואף שסבר הרמב"ם דמדאורייתא שרי, מכל מקום לא שייך לומר מתוך שהותרה. וההפלאה תירץ, דעל כרחך דמפרק נמי הותר ביום טוב. דהא מבואר לעיל (ה:), דהבועל להנאת עצמו מתכוין, ואינו צריך לדם.

הדרה היוזמי

מסכת כתובות דף ז - דף ח

כ שכת - כא שכת התשע"ה

ברכה שמברכים על האיסור, וכמו דאין אנו מברכים שאסר לנו אבר מן החי והתיר לנו את השחוט. ועוד, אמאי הזכיר עריות בברכה זו. ועוד, מדוע אין מברכם במטבע קצר, "אשר קדשנו על הקידושין" וכברכת כל המצוות. ותירץ, דשאני ברכה זו משאר ברכת המצוות דלא מצי למימר "וציונו על הקידושין", משום דאין מברכים על מצוה שאין עשייתה גמר מלאכתה, דהא מיחסרא מסירה לחופה. ובשעת חופה נמי לא מצי לברך ברכה זו, דהא הקידושין היו זמן רב קודם לכן. וגם במקום שהקידושין והכניסה לחופה סמוכים, לא רצו לתקן ברכה מיוחדת, כדי שיהא טופס ברכה שווה לכולם. על כן תקנו ברכה זו על קדושת ישראל, שהקב"ה קדשן בענין זיווג באסור להם ובמותר להם. וכדי שלא יסברו שעל ידי קידושין לבד הותרה האשה, הוצרכו לומר, ואסר לנו את הארוסות. והרא"ש (סימן י"ב) כתב, דהא דאין מברכים על קידושין כנוסח ברכת המצוות, משום דקיום המצוה הוא פריה ורביה, ויכול להתקיים בלא קידושין, כגון לקח פילגש שמקיים בה המצוה דפריה ורביה. ועוד, דלא כתבה התורה דין הקידושין בלשון ציווי.

יח) **תוס' ד"ה והוא**, ואור"י דפנים חדשות אין קורא אלא בבני אדם שמרבים השמחה בשבילם. חזינן דסברי, דדין פנים חדשות מחמת השמחה. אמנם הרמב"ם (בפ"ה מברכות ה"י) כתב, דפנים חדשות היינו אותו שלא שמע הברכות בשעת נישואין, [וביאר בקהילות יעקב (סימן ה), דהיינו שמחמת חיוב של אותו אדם מברכים שבע ברכות], ולדבריו אין חילוק בין חול לשבת. והרמב"ן כתב, שאין הטעם במדרש שהביאו תוס' כמו שפירשו התוס', ולא הסכים לדבריהם.

יט) **בא"ד, שם. הרמב"ן** כתב בשם הקונטרס (לפנינו ליתא ברש"י), דפנים חדשות היינו שלא אכל שם בשבעת ימי המשתה. והרמב"ן פירש, דהיינו שלא היו כלל בימי המשתה עד עכשיו, ואף על פי שאינו אוכל עכשיו מברכים עליו ז' ברכות.

דף ח ע"א

א) **גמ', אשר יצר את האדם בצלמו בצלם דמות תבניתו.** ביאר הריטב"א, דלגבי הקדוש ברוך הוא, נקט צלם. שהוא לשון הנאמר על צורה בלא גוף. ועל האדם שהוא גוף נקט תבנית, שנאמר על דבר שאינו רוחני, כדכתיב "תבנית כל רומש באדמה" (דברים ד, י"ח).

ב) **גמ', שוש תשיש ותגל העקרה בקיבוץ בניה לתוכה בשמחה.** תמה החתם סופר, מדוע פתח הכתוב בששון וסיים בשמחה. וכן הקשה, אמאי גבי ירושלים נקט ששון, וגבי חתן וכלה נקט לשון שמחה "שמח תשמח רעים האהובים". ותירץ, דלשון ששון שייך בדבר רוחני, ולשון שמחה שייך בדבר גשמי. וכמו שדרשו חז"ל על הפסוק "ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר", שמחה זה ימים טובים דכתיב "ושמחת בחגיך", דהיינו שמחת הגוף, ששון זה מילה, שהיא שמחה רוחנית, דהא אית ליה צערא לינוקא. ועל כן אמר שוש תשיש דהיינו שמחה רוחנית, בקיבוץ בניה לתוכה בשמחה דהיינו שהם שמחים על כך שהם מלאים כל טוב. ועל חתן וכלה אמר "שמח תשמח רעים האהובים" בשמחה גופנית, "כשמחך יצירך בגן עדן מקדם" כשמחת אדם הראשון קודם החטא שהיו מלאכי השרת מצננים לו יין וצולים לו בשר, ומשמש מיטתו וכל זה לשם שמים.

אלמנה. נוברשי לעיל (ה). ד"ה למחר משכים, הוכיח מסוגיין דאין משתה אלמון באלמנה אלא יום אחד. אף דאנן איירינן לענין ברכה. אם כן חזינן דתלה הברכה במשתה שהוא ענין השמחה. (א.ג.א.)

דף ז' ע"ב

י) **גמ', מילתא פסיקתא קתני וכו'.** הקשה הרש"ש, דאכתי יקשה אמאי לא נקט מברכים לבחור שבעה ולא אלמון יום אחד, דהוי נמי מילתא דפסיקתא. ובפרט לפי מה שכתב הר"ן (הובא באות הקודמת), דהברכה באה על שמחת לבו של חתן. ותירץ בחידושי חתם סופר, דהברייתא אתי לאשמועינן היכא דאיכא בתולה שנתאלמנה, דאפילו שכנסה לחופה ולא נבעלה, ונתאלמנה ונשאת לאלמון דינה כבתולה וברכתה ז'. ואפילו היכא דאלמון בעל לאלמנה שנבעלה לאחר, ברכתה יום אחד. ולא פחות מיום אחד, היינו לאפוקי, שלא נאמר דמברכים רק תחת החופה ולא בשעת הסעודה. וכל זה ידעינן, מדלא נקטה הברייתא בחור ואלמון.

יא) **גמ', מאי ממקור על עסקי מקור.** כתב השיטה מקובצת בשם הגאונים, דהיינו כניסת חופה. וכן נראה דעת תוס' ד"ה שנאמר. אמנם הרא"ש (סימן י"ד) כתב, דברכת אירוסין נמי חשובה על עסקי מקור.

יב) **תוס' ד"ה שנאמר**, ובמסכת כלה דמייתי קרא וכו'. הקשה ההפלאה, הא מבואר בקראי דברכה זו היתה בשעת שילוח, ומעשה הקידושין משמע שהיה מיד כשהגיע אליעזר לשם. ועוד, דהא בתואל מת קודם שילוח רבקה, ורבקה היתה בת ג' שנים. וקיימא לן, דאין קטנה מתקדשת על ידי אחיה ואמה פחותה מבת שש שנים. וקושיא בתרייתא יישב, על פי הא דאיתא בסנהדרין (ס"ט:), דבדורות הראשונים היתה הגדלות מוקדמת יותר. ותירץ, דכיון דנמסרה לשליח הבעל חשיב נישואין גמורים כמבואר לקמן (מ"ט). וברכו ברכת נישואין, וכמסקנת תוס'. ועוד, דיתכן דבשעת קידושין התנה עמה דמקודשת על תנאי שתלך עמו, ונמצא שנגמרו הקידושין בשעה שהלכה עמו.

יג) **בא"ד, ונראה דאסמכתא בעלמא היא וכו'.** ביאר הפני יהושע, דפשיטא לתוס' דודאי בברכת אירוסין בעינן עשרה, וכדחזינן במעשים שבכל יום דמצריכים עשרה. וכן חזינן מקרא דבועז, דלא חילק בין אירוסין לנישואין.

יד) **רש"י ד"ה בבית חתנים**, כשנכנסה לחופת נישואין. ביאר הריטב"א, דאורחא דמילתא נקט בבית חתנים, אבל עיקר הקפידא שיהיה במקום חופה.

טו) **גמ', אמר אביי וביהודה שנו מפני שמתייחד עמה.** כתב השיטה מקובצת בשם תלמידי רבינו יונה, דכשגברה ידו של עשוי גזרו על יהודה שכל בתולה שנשאת מהם תיבעל לסרדיוט תחילה, ומפני זה נהגו שהיה החתן מתייחד עם ארוסתו בשעת האירוסין. ויש שכתבו, שלא היה בועל אותה, אלא דעל ידי שהיה מחבק ומנשק אותה היתה חיבה יתירה ביניהם, והיתה נבעלת לסרדיוט רק באונס. עוד פירשו, דבשעת אירוסין היה בועל אותה אלא שלא עשו חופה מיד מפני הרואים.

טז) **גמ', שם.** כתב הריטב"א, דיש אומרים דצריך לחזור ולברך בשעת נישואין, שלא יתמהו כיצד נכנסה לחופה בלא ברכה. ועוד, דשעת נישואין דומה למילתא אחריתי ולא גריעא מפנים חדשות.

יז) **גמ', ואסר לנו את הארוסות.** הקשה הר"ן (ב. מדפי הרי"ף), היכן מצינו

רבותא בברכת המזון, משום דרגילות להוסיף בברכת הזימון של אבילות "ברוך מנחם אבליים", ואיכא למימר שאינו יכול להצטרף, קא משמע לן שמצטרף, משום דאינה אלא ברכה לקב"ה, שמנחם לכל האבליים. והמגיני שלמה יישב דעת רש"י, דהרבותא בברכת הזימון, צמשום דהוה אמינא, דכיון דהאבל דואג ומתאנח, אינו ראוי לברך, כיון דענינה הודאה להקדוש ברוך הוא. ועוד הוה אמינא, דאינו יכול לומר באבילותו "ובטובו חיינו", קא משמע לן.

(ז) בא"ד, אבל ברכת אבליים שמברכים בברכת המזון קאמר ר' יוחנן דאינו מן המניין. ביאר המהרש"א, דלא הוקשה לתוס' אמאי לא משני הגמ' כי קאמר ר' יוחנן בברכת אבליים שבברכת המזון, דהא המקשה לא אסיק אדעתיה שבברכת אבליים שבברכת המזון בעינן עשרה. אבל לאחר שהקשה דבברכת אבליים בעינן עשרה, על כרחך לאו היינו ברכת הזימון דהוה בג', אלא ברכת אבליים שבברכת המזון, והקשו תוס' דלרש"י לא קשה מידי.

(יא) תוס' ד"ה אלא, בסוה"ד, אבל ביום ראשון שייכי טפי ומברכים לה בלא י'. ביאר המהרש"ל, דהיינו שהאבל יכול להצטרף עם שאר האבליים למנין, אבל ודאי דצריך עשרה.

(יב) גמ', הכל יודעין כלה למה נכנסה לחופה וכו'. ביאר המהרש"א (חידושי אגדות), דעונש זה הוא מדה כנגד מדה, דלפי שמנבלים פיהם בכלה הנכנסת לחופה, נענשים בכך שמתים קודם שנכנסים לפרק החופה ולא ישמחו בהם. ומנבל פיו, ביאר המהרש"א, דהיינו לשם זנות, וכדכתיב "כי נבלה עשה בישראל. וכן פירש הט"ז (יו"ד סימן קכ"ד סק"א), דלכך נקט בכפל לשון כל המנבל פיו ומוציא דבר נבלה מפיו, דהיינו דוקא בכוונה וברצון, ולא בלא כוונה.

(יג) גמ', אתא לנחומי צעורי קא מצער ליה וכו' חשיב את לאתפוסי אדרא. וברש"י, חשוב אתה למעלה לתופסך ואת בניך בעון הדור וכו'. והקשה הרי"ף (בעין יעקב) אם מיתת בניו בעון הדור, מה זה שהביא הילפותא שדור שאבות מנאצין הקב"ה כועס על בניהם וכו'. [שמשמעות הדבר שמיתת הבן היה מעווננו ולא בעון הדור]. אמנם לפי מה שביאר המהרש"א (בחידושי אגדות) על פי מה שאמרה הגמ' בשבת (נד:): דכל שאפשר לו למחות וכו' כל העולם נתפס על כל העולם. נתיישבה הקושיא, דמיתת בנו היה משום שאם הדור חטא הרי בדיני שמים מתגלגל העונש על הצדיק, שדוקא מחמת חשיבותו, כיון שלא מיחה הווי כאילו הוא עצמו חטא.

(יד) גמ', א"ל קום אימא מילתא כנגד אבליים. פירש רש"י ד"ה באבל הזה, שכל עיקר דבריו הוא נחמה שאמר להם הכל מתים ולא תבכו יותר מדאי. אבל המהרש"א (חידושי אגדות) ביאר, שרוצה לעוררם שיתנו ליבם על מיתת קרובם, דהא יש מיתה שבאה על ידי חטא, ויש מיתה שבאה בלא חטא וכדאיתא בשבת (נה:): בעטיו של נחש. על כן אמר תנו לבבכם לחקור ולפשפש על מה באה הרעה הזאת עליכם. וגם אם לא תמצאו חטא, מכל מקום כך נגזר מששת ימי בראשית, שנקנסו האדם וחיה.

(טו) גמ', זאת היא עומדת לעד. תמה היעב"ץ, הא כתיב לעתיד, "ובלע המות לנצח" (ישעיהו כ"ח, ח). ותירץ, דכוונת הדברים לתורה, שנאמר עליה (תהילים י"ט, ז) "יראת ה' טהורה עומדת לעד", והתורה קיימת

(ג) רש"י ד"ה מאי מברך (תחילתו ב-ז): אבל שהכל ברא לכבודו אינה מן הסדר וכו'. הבית יעקב ביאר ענין הברכות וסדרם: דנקט בתחילה "שהכל ברא לכבודו", משום דכל הברואים נבראו לכבודו של הקדוש ברוך הוא, ודוקא האדם וישראל מכירים בכבודו של הקדוש ברוך הוא, וכל זה אינו די עד שברא האשה המזדווגת לאדם שיש בזה קיום המין ובו יושלם כבודו של הקדוש ברוך הוא. על כן בזמן הנישואין שהם קיום מין האדם, ובוה ניכר כבוד הקדוש ברוך הוא על ידי בריאה זו יותר מכל הברואים, מברך בתחילה על כל הברואים שנבראו לכבוד ה'. וברכה שניה מברך על יצירת האדם שבו ניכר יותר כבוד הברואים. וברכה שלישית על קיום המין, והיינו בנין עדי עד וכמו שנתבאר. וברכה רביעית על בנין ירושלים, שאין כבוד הקדש ברוך הוא ניכר כשירושלים חריבה. וברכה חמישית שיהיו האדם ואשתו בגופות מזווכים כמו שהיה בזמן אדם הראשון, ובוה נשלם כוונת הבריאה. וברכה שישית, כיון שפעמים שמברכים אותה לבדה לזה מברכים ברכה כוללת שהיא על הנאת השמחה שיש לאדם.

(ד) רש"י ד"ה ריעים האהובים, החתן והכלה שהם ריעים האהובים זה את זה. אמנם המהרש"א (חידושי אגדות) פירש, דריעים האהובים הם השושבינים, שהקדוש ברוך הוא ישמח השושבינים כדי שישמחו את החתן והכלה. כמו ששמחת יצירך בגן עדן, שהקדוש ברוך הוא היה שושבינו של אדם כדאיתא בעירובין (יח:).

(ה) רש"י ד"ה חדא יצירא, כמאן דאמר בעירובין ויבן את הצלע פרצוף וכו'. התוס' ד"ה חדא, פליגי ופירשו להיפך, וכמו שהוכיחו דבריהם מעירובין (יח:). וכן פירש הרשב"א, ובשם ר"ח פירש, דחדא יצירה היינו שחיה לבדה נוצרה מן הצלע, ומאן דאמר שתי יצירות היינו שנבראה ממנו בתחילה אחת וברחה, ואחר כך ברא לו חוה מצלעו. ובבראשית רבה (י"ז, ז) איתא, שבתחילה ברא הקדוש ברוך הוא את חוה מצלעו של אדם, וכיון שראה שהיתה מליאה רירין ודם והפליגה ממנו, חזר ובראה לו פעם שניה.

(ו) גמ', מברך שהשמחה במעונו. ביאר השיטה מקובצת בשם תלמידי רבינו יונה, דברכה זו היא כלפי הבורא, ורצונו לומר נברך לבורא שהשמחה שלימה במעונו שאין בו לא עצב ולא דאגה. ועוד הביא דהגאונים פירשו, דלכך נקט מעון ולא שחק, על פי המבואר בחגיגה (יב:): שמלאכי השרת מצויים במעון, ויש לומר דהביאו לאדם סעודתו ביום שנשא חוה.

(ז) תוס' ד"ה רב, בתוה"ד, דר' יוחנן לא היה מחזיק רב כתנא, ביאר הר"א לנדא, דבאמת רב היה אמורא, אלא כיון שהיה בתחילת האמוראים היו מחשיבים אותו לגדול עד כדי כך שיש לו כח לחלוק על ברייתא.

(ח) גמ', א"ר נחמן אמר רב חתנים מן המניין ואין אבליים מן המניין. הפני יהושע ביאר הטעם, משום דבי עשרה שכנינתא שריא, ואין השכינה שורה מתוך עצבותו של האבל. מה שאין כן חתן השרוי בשמחה של מצוה דמצטרף. [וצריך עיון דאם כן מדוע בברכת המזון יכול להצטרף. (כמבואר בסמך). (נ.מ.פ.)]. והשיטה מקובצת בשם תלמידי רבינו יונה פירש, דאבל אינו יכול להיות מן המנחמים ובעינין עשרה שינחמוהו.

הדרה היוזמי

מוסכת כתובות דף ח – דף ט

כא שבט – כב שבט התשע"ה

נימא דזינתה קודם אירוסין, מכל מקום איכא למיחש שמא נבעלה לפסול לה. **והפני יהושע** (בקונטרס אחרון) כתב, דמוכח מכאן, דשיטת התוס' דלא אמרינן ספק ספיקא נגד החזקה, ועל כן אם נחשוב לחזקת היתר חזקה גמורה, לא יועיל ספק ספיקא אפילו להחמיר.

ח תוס' ד"ה ואי בתוה"ד, וי"ל דשם אונס חד הוא. כתב **הגרע"א**, דנחלקו המפרשים בכוונת תוס'. דיש שפירשו: דכיון דכל ההיתר מטעם אונס, מה לי אונס זה מה לי אונס דקטנות. ועוד דאין אונס זה מתיר יותר מזה. ויש שפירשו דכוונת התוס' דחשיב ספק ספיקא שאינו מתהפך, דאם הספק הראשון הוא ספק אונס ספק רצון, לא נוכל לומר אם תימצי לומר ברצון שמא זינתה כשהיא קטנה, דבקטנות לא חשיב רצון, דפיתוי קטנה אונס, וסיים דנראה לומר כדרך הראשונה.

ט בא"ד, שם. כתב **השיטה מקובצת** בשם **הקונטריסין**, **דרש"י** תירץ קושית **התוס' בד"ה פחותה**, דכתב ועכשיו היא גדולה ופיתויה פיתוי ואינו אונס וכו'. דהיינו, כמו דאמרינן **בקיודשין** (עט). השתא בוגרת לפנינו, הוא הדין הכא נימא השתא גדולה יותר מבת ג' לפנינו, דאין כאן חזקת היתר כלל, דנוקמה בחזקת הגוף ונאמר דעכשיו כשהיא גדולה נבעלה.

י בא"ד, והשתא דליכא קלא הוי ליה רצון רובא ומיעוט אונס. הקשה **השיטה מקובצת** בשם **הריב"ש**, דאיכא למימר להיפך, דסמוך מיעוטא דאונס למחצה דאין תחתיו, וממילא הוי תחתיו דברצון מיעוטא. ותירץ, דבשלמא סמוך מיעוטא דמפילות למחצה דנקיבות מהני, כיון דהמפילות והנקבות יחדיו מגרעים כח הזכרים. אבל מיעוטא דאונס ומחצה דאין תחתיו, כל אחד הוא טעם בפני עצמו שלא היה כאן זנות האוסרת, ואינם מצטרפים למעט את כח הרצון, ועל כן אמרינן דטענת האונס שהיא מיעוט, בטילה נגד טענת הרצון, ונשאר כאן ספק תחתיו ספק אין תחתיו. וחילוק זה כתב והרחיב לבאר גם **הגרע"א**.

יא בא"ד, ואומר ר"י דהאי רובא דברצון אינו רוב גמור. ביאר **הפני יהושע**, דטעם הדבר הוא דאפשר לומר להיפך, דרוב נשים בחזקת צדקניות קיימי ואינן מונות ברצון.

יב בא"ד, שם. **התוס' הרא"ש** תירץ באופן אחר, דהא דאמרינן רובא וחזקה רובא עדיף, היינו דוקא במקום שהרוב והחזקה מגרעים כל אחד כח חבירו. וכמו בתינוק שנמצא בצד העיסה, דאם נלך בתר רוב תינוקות מטפחים העיסה ודאי טמאה, ולכך אולינן בתר חזקה ומבטלים את הרוב. מה שאין כן הכא דאפשר להתירה על ידי חזקה בלא ביטול הרוב דברצון, דתלינן שזינתה קודם שנתארסה.

יג רש"י ד"ה אבל, אימא מתוך שפנוי היה ואינו בקי מיקם הוא וכו' קא משמע לן. כתב **השיטה מקובצת**, דמבואר בדבריו, דקא משמע לן דאף על פי דאינו בקי, מכל מקום כיון דאמר דקים ליה, שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא. אמנם **הריב"א** ביאר, דקא משמע לן דכיון דטוענת טענת ברי אמרינן דקים ליה.

יד רש"י ד"ה ומי, דאשה מזונה נאסרה על פי בעלה. **הרשב"א והריב"א** תמהו, דהא ודאי שאדם הרואה את אשתו שזינתה נאסרת עליו בלא עדים. והאריכו להוכיח עוד דלא כפירוש רש"י. ועל כן פירשו, דהכי מקשה: ומי אמר ר' אלעזר דאשה נאסרה על בעלה מספק, והרי אמר ר' אלעזר דאין אשה נאסרת על בעלה אלא בספק הבא על ידי קינוי

בנפש, ולא תאבד כדמות הגוף. וזה שאומר להם תנו לבבכם לחקור על זאת, אם המיתה באה על חטא, אבל אם הוא צדיק מנחם אותו שתורתו נשארת לעד בנפשו.

טז רש"י ד"ה ליושנה, עשרה כוסות. **הרמב"ן** פירש, דבטלו לכולם, דגם בעשרה איכא שכרות. וכן המנהג ששותים בתוך הסעודה, רק כדי צרכם.

דף ט ע"א

א גמ', נאמן לאוסרה עליו. כתב **הריב"א**, דהא דנקט נאמן לאוסרה עליו [דהיינו שאחרים אוסרים אותה עליו] ולא לאוסרה על עצמו, [דהיינו שאוסרה משום עצמו, ששוויא אנפשיה חתיכה דאיסורא]. משום דאתא לאשמועינן, דכיון דטעין טענה זו בבית דין בטענת ברי, בית דין אוסרים אותה עליו ואין מניחים לו לקיימה. אמנם **הרמב"ם** (בפכ"ד מאישות הי"ח) כתב, דאין בית דין כופין את האיש לגרש את אשתו עד שיבואו שני עדים שזינתה אשתו בפניהם ברצונה.

ב רש"י ד"ה האומר, וטענת דמים אין לו כגון שהיא ממשפחת דורקטי וכו'. כתב **הריב"א**, דמבואר מדברי רש"י, וכן דעת ר"ח, דבאשה שיש לה דם ומצא לה דם, אינו נאמן בטענת פתח פתוח, שהדמים ראייה ומכחישים אותו. אבל **הריב"א** נקט, דטענת פתח פתוח כעדים דמי, ואפילו כשמצא דם נאמן, דתלינן דדם ציפור הוא שהכניסה שם, או שמא דם הצדדים הוא או דם מכה הוא. אמנם כתב, דגם לדעה זו נאמן רק לאוסרה עליו ולא להפסידה כתובתה.

ג רש"י ד"ה נאמן, אבל להפסידה כתובתה לא מהימן. **התוס' לקמן** (עמוד ב') ד"ה אי כתבו, דלהפסידה כתובתה מהימן משום דאוקי ממונא בחזקת מריה.

ד גמ', נאמן לאוסרה עליו. כתבו **הרא"ש** (סימן י"ח) (בשם **תלמידיו רבינו יונה**), **והריב"א**, דהכא איירי בגוונא שמכחישתו דלא היו דברים מעולם. אבל בגוונא שמודה לדבריו, אלא דטוענת דנאנסה נאמנת, כשהיא אשת ישראל, משום דברי ושמא ברי עדיף.

ה תוס' ד"ה האומר, בסוה"ד, כך בוגרת פעמים אין לה דמים פעמים יש לה. ביאר **המהרש"א**, דאף על גב דפעמים אין לה דם בתולים. מכל מקום תלינן בה לקולא בלילה ראשונה, כיון דפעמים יש לה דם בתולים. ולא תלינן לחומר אדם נדה כיון דלא שכיח כלל שלא בשעת וסתה. אמנם **הרש"ש** כתב, דלפי זה צריך לומר דאיירי דוקא באשה שיש לה וסת קבוע, ובגמ' לא מצינו חילוק בזה. **והפני יהושע** בקונטרס אחרון ביאר, דהכא תלינן לקולא בדם בתולים. משום דדם בתולים חשיב קורבא דמוכח, משום דדם בתולים יוצא אפילו על ידי העראה, ודם נדה יוצא דוקא מן המקור. ואף על פי דקיימא לן **בבבא בתרא** (כג.) דרוב וקרוב הולכים אחר הרוב, וכתבו **התוס'** (שם) ד"ה רוב דאפילו בקורבא דמוכח דינא הכי. שאני התם שההוכחה היא מחמת הקורבא גרידא, מה שאין כן הכא דהוי הוכחה גמורה גם בלא הקורבא, דהרי הדם יוצא בשעת תשמיש.

ו גמ', ואמאי ספק ספיקא הוא. הקשה **הגרע"א**, הא הוי ספק טומאה ברשות היחיד, ואפילו אלף ספקות לא יועילו.

ז תוס' ד"ה לא, וא"ת ונוקמה אחזקתה שהיא כשירה לכהונה. כתב **השיטה מקובצת**, דהוי מצי למימר דאכתי איכא ספק ספיקא, דאפילו אי

משום דחשיב לכל הפחות כרוב, הא אין הולכים בממון אחר הרוב. וההפלאה ביאר, דדוקא הכא מהני, דחשיב טענת ברי וקיימא לן כרבן גמליאל דברי חזקה עדיף מחזקת ממון, וכל שכן רובא דעדיף מחזקה.

(כ) תוס' ד"ה מאי לאו, נראה לפרש דקס"ד וכו'. ביאר המהרש"א, דהוקשה לתוס', משום דאביי היה תלמידו של רב יוסף, ומסתמא ידע מה שהקשו לפניו בסמוך, מהאוכל אצל חמיו ביהודה, ותיירץ להם, דהתם איירי בטענת דמים. ואם כן איכא למימר דמתני' איירי בטענת דמים. **ובדרוש וחיודוש הגרע"א** ביאר, דקושית הגמ' בסמוך מהאוכל אצל חמיו ביהודה, אתי שפיר. משום דהגמרא סברה, דהא דקתני דינא דמצי טעין, היינו כל הטענות בין דמים בין פתח פתוח. אבל הכא דלא קתני דינא דמצי טעין, אלא דנשאת ליום הרביעי כדי שיבוא לבית דין לטעון, דבזה לא שייך סתמא קתני, דהא על כל פנים נשאת בד'. משום דלא ידעינן מה יטעון, ושמא יטעון טענת דמים.

(כא) תוס' ד"ה נאמן, ור"א נמי מצי סבר דנאמן להפסידה כתובתה. רש"י לעיל (עמוד א') ד"ה נאמן כתב, דלהפסידה כתובתה אינו נאמן. וכתב המהרש"א, דנראה לקיים פירוש רש"י, דהא דמבואר לעיל בסמוך בדברי אביי, דודאי נאמן להפסידה כתובתה. היינו למאי דסברינן דלא קים ליה בפתח פתוח, ולכך לאוסרה עליו אינו נאמן דאוקמה בחזקת היתר, אבל להפסידה כתובתה נאמן דאוקי ממונא בחזקת מריה. אבל לר' אלעזר דסבר דקים ליה בפתח פתוח איכא למימר להיפך, דלאוסרה נאמן דשריא אנפשיה חתיכה דאיסורא, אבל להפסידה כתובתה אינו נאמן, משום דאיכא למימר, דמשקר במזיד להפסידה כתובתה.

(כב) גמ', מאי לאו דקטעון טענת פתח פתוח. ביאר הבית יעקב, דהגמ' סברה, דהוה אמינא דלא איירי בטוען טענת דמים, וכטעמא בתרא שכתב רש"י בד"ה מאי לאו, דחיישינן שמא הערה בה מתוך חיבתה, ולא ידע ששיבר בתוליה. והרי ביהודה דהיו מייחידים שעה אחת בלבד קודם החופה, יכול לטעון טענת דמים באופן שבעל על מפה זו שהיה מתייחד עמה קודם החופה ולא מצא דם. אלא על כרחך דאיירי בטענת פתח פתוח. ומשנינן, דאיירי בטוען טענת דמים, וכטעמא קמא דכתב רש"י, דחיישינן שמא בא עליה בימי אירוסין ונשכח. וכתב הבית יעקב, דנראה דבכל גווני נאמן לטעון טענת דמים ביהודה לטעמא בתרא דהעראה, דהיה על האשה לבדוק בשעת העראה אי ליכא דם, דאי איכא דם היתה צריכה להמתין ז' נקיים.

(כג) תוס' ד"ה לא, בסוה"ד, ואי לא אמרינן מגו להוציא אתי נמי שפיר. הקשה המהרש"א, דהא כתבו התוס' בד"ה אבל, דנאמנת ביהודה לטעון פתח נעול מצא, במיגו דאי בעיא אמרה באירוסין בא עליה, והא הוי מיגו להוציא. והוסיף הקרני ראם (שם), דהוא הדין דקשה על מה שכתבו תוס' דלא אמרינן מיגו במקום חזקה.

(כד) בא"ד, אע"ג דבעיא היא בפ"ק דבבא בתרא וכו'. תמה הגרע"א, מה הוקשה לתוס' מבבא בתרא, עד שהוצרכו לדחוק דחוקה דהכא עדיפא. הא הבעיא התם אי אמרינן מיגו במקום חזקה, כשמגיע הלווה לאחר זמן הפירעון, וטוען פרעתיך תוך זמני, ומספקא לן האם נאמן לטעון פרעתי תוך זמני במיגו דאי בעי אמר פרעתיך לאחר זמני, ובזה סגי, דמיגו הוי כחזקה דהא הלווה הוא המוחזק. אבל ודאי דמיגו לא עדיף מחזקה, והכא נמי אי נימא דמיגו הוי כחזקה, אין האשה יכולה להוציא ממון מהבעל

וסתירה. אמנם התוס' ד"ה ומי כתבו, דאפילו ראה אדם שזינתה אשתו, ולא היה שם עדים לה היתה נאסרת עליו.

(טו) גמ', התם אונס הוה. הקשה הריטב"א, הא לעיל אייתי ראייה ממעשה דוד, דאין האשה נאסרת על בעלה אלא על עסקי קינוי וסתירה, והשתא אמרינן דהטעם משום דחשיב אונס. ותיירץ, דכונת הגמ' לעיל לומר, דאילו היה שם קינוי וסתירה לא היתה נאמנות לכל אדם כלל לומר שהיה באונס. אבל כיון שלא היה שם קינוי וסתירה נאמנים לומר שהיה באונס. והמהרש"א תירץ, דודאי להוה אמינא דבעינן למימר דאפילו בידוע לאדם שאשתו זינתה אין נאסרת בלא קינוי וסתירה, הוצרך לפרש דכמעשה שהיה, היינו בלא קינוי וסתירה ולכך לא נאסרה. אבל השתא דאמרינן דאשה נאסרת על בעלה בטענת פתח פתוח בלא עדים, אפשר לפרש הא דכמעשה שהיה, כפשוטו, דהיינו שר' אלעזר תרתי קאמר, א. שאשה נאסרת בקינוי וסתירה על ידי עד אחד. ב. שנאסרת בלא קינוי וסתירה וכמעשה שהיה, דהיינו כעין מעשה דדוד שברור לו שנבעלה אלא שלא היו עדים. ועל זה הקשתה הגמ' אם כן במעשה דדוד אמאי לא אסרוה. נויש להעיר דדבריו לפירוש התוס' ד"ה מפני. אבל לרש"י בד"ה מפני, שפירש, שהקושיא משום שהיו עדים הרבה, אי לפרש כן ומשנינן, דהתם אונס הוה, אבל טענת פתח פתוח שהיה ברצון נאסרת.

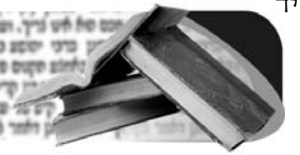
(טז) גמ', שם. ביאר החשק שלמה בשם אחיו, על פי הא דאיתא בסנהדרין (טט.), דבת שבע היתה בת שש ופיתוי קטנה אונס הוא.

דף ט' ע"ב

(יז) תוס' ד"ה כל, בסוה"ד, ולפירושו קשה אמאי קרי לה ספק אשת איש. הבית יעקב תירץ, דהתנאי שנעשה היה לזמן קבוע. כגון, אם לא יחזור תוך שנה, והחזרה תהא באישור המלך. ובאם לא יתן לו המלך כתב פטור מהמלחמה, לא יחזור, ויהא גט. וכיון שחזרתו של אוריה היתה תלויה בידו של דוד מותר לו לישאנה כמבואר בשולחן ערוך (אבן העזר סימן קמג). ומכל מקום חשיב ספק אשת איש, כיון שיתכן שיהיה אונס וימות דוד וימלוך אחר תחתיו, ויפטור את אוריה מהמלחמה ויבטל הגט למפרע. ואף על פי דלא חיישינן לכתחילה לאונס, מכל מקום חשיב ספק ולא היה לדוד לעשות כן לכתחילה.

(יח) תוס' ד"ה אי, בתוה"ד, אבל מכל מקום כתובתה הפסידה, אף על פי שיש לנו לומר שהוא טועה בפתח פתוח. תמהו הפני יהושע וההפלאה, הא לקמן (יב:) נפסקה הלכה כרבן גמליאל לגבי משארסתני נאנסתי, דנאמנת האשה בטענת ברי בצירוף חזקה או מיגו. והוא הדין הכא דטוענת ברי והוא לא קים ליה בפתח פתוח, ואיכא נמי חזקת בתולה. וכן איכא מיגו דיכלה לומר מוכת עץ אני. ותיירץ הפני יהושע, דצריך לומר דמוקימין מתני' כרבי יהושע דלדידיה לא מהני טענת ברי בכל גווני. וההפלאה תירץ, דכיון דהוא טוען ברי דקים ליה אינה יכולה להוציא ממנו ממון, וכעין דכתבו התוס' בשבועות (מה:): ד"ה מתוך, גבי שכיר, דנאמן בטענת ברי היכא שיש לו מיגו, אף על פי שטענתו נחשבת טענת שמא, כיון דטרוד בפועליו. והוא הדין הכא יש לו מיגו שיכל לטעון שלא מצא דם, והיה נאמן. דהא איירי באבדה המפה.

(יט) בא"ד, וקשה דאמאי מפסידה כתובתה והא הוי ספק ספיקא. הפני יהושע תמה היאך בריא לתוס' דאפשר להוציא ממון בספק בספיקא,

הדרק היוזמי

מסכת כתובות דף ט - דף י

כב שבט - כג שבט התשע"ה

כתובה דאורייתא כמו שהביאו התוס' בד"ה הואיל, וביבמות (קיב:) סבר רבי מאיר, דטענת בתולים כל ל' יום, והוא לענין הפסד כתובתה, דלאוסרה נאמן לעולם, דשויה אנפשיה חתיכה דאיסורא. ולא איירי בטענת דמים, דהא ליכא שושבינים ומפה כל ל' יום. ועוד, ועוד, הרי הוא אומר לא בעלתי והיא אומרת נבעלתי כבר, וטעמא דרבי מאיר דמוקי אינש אנפשיה ומשום הכי מהימן, ואם כן אי אפשר לאוקמי כלל בשושבינים, כיון שאומרת נבעלתי. והא דנאמן הוא רק מחמת חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה.

ו) גמ', לא תגבה אלא מן הזיבורית. תוס' בד"ה הואיל. כתבו דלמאן דאמר דאורייתא, גובה מן העידית. משום דגמרינן לה מאונס ומפתה שדינם בעידית. וכן כתב הרשב"א בשם רש"י. אמנם כתב דיש לפרש, דגובה רק מן הבינונית, דהא אין כתובה שווה לאונס ומפתה לכל דבריה, דהא כתובה ניגבת בכסף מדינה, ואונס בכסף צורי. אלא דסמכו על הא דכתיב כמוהר הבתולות וכל אחד כותב כרצונו.

ז) גמ', רבן שמעון בן גמליאל אומר כתובת אשה מן התורה. כתב הרשב"א, דגם לרשב"ג דאינו נאמן בסתם טענת פתח פתוח. מכל מקום בטענת דמים שהיא טענה מבוררת נאמן לכולי עלמא, ואפילו בלא העמדת שושבינים. אמנם רש"י לעיל (ט:) ד"ה לא כתב, דנאמן דוקא על ידי העמדת שושבינים.

ח) תוס' ד"ה נותן, בתוה"ד, אין נראה שבכך תשתנה מדה דאורייתא. הרשב"א תירץ, דמן התורה אין קצבה לשיעור הכסף שצריך ליתן, אלא ניתן הדבר לכל אדם איך שירצה או איך שיסמכו חכמים, וכן כתב הריטב"א.

ט) רש"י ד"ה מברכתא, בחור לא מהימן וכו'. כתב השיטה מקובצת בשם הרא"ה, דשניהם נאמנים, אלא דשאני בחור דמנסבינן ליה כופרי ונשוי לא, דהיינו דאיכא תקנה כדי שלא יאמר כל אחד דקים ליה שפיר. והשתא כיון דמנסבינן ליה כופרי ליכא למיחש להכי.

דף י ע"ב

ו) גמ', גיהוץ שלנו ככיבוס שלהם. ביאר ההפלאה, דצריך לומר, דבדיקה זו לטובתה, אבל ודאי אין טעם לחייבו כתובה, או להתירה באשת כהן כשלא מצא דם, מטעם דאפשר לבדוק שמא יש דם וחיפהו שכבת זרע. וגם לא הוי ספק להצטרף לספק ספיקא. משום דהוי ספק חסרון ידיעה. ומטעם זה השמיטו הרי"ף והרא"ש הלכה זו. ולפי זה צריך לפרש, דאף דענין זה לטובתה כדי להתירה, לא בדקין במקום שמסתמא לא נמצא דם, דאטרוחי בכדי לא מטרחינן. עוד ביאר, דהא דשאלו אנן נמי נעביד הכי, היינו לענין הא דצריך לפרוש לאחר בעילת מצוה משום דם בתולים, אפילו לא מצא דם. וכמו שכתב הרא"ש (נדה פרק י' סימן א'), שמא יש דם וחיפהו שכבת זרע. ושאלו, הא אפשר לבדוק ולהתירה כשלא מצא דם לאחר הכיבוס. ועל זה תירץ, דבדיקה זו לא תועיל דעל ידי הגיהוץ ירד הדם, ואי אפשר להקל.

יא) גמ', ולא אורח ארעא לזלוזלי בבנות ישראל. ביאר היעב"ץ, דאף על גב דאסור נמי לזולזל בשפחה, דלעבודות ניתנה ולא לבושת. יתכן דנתן לה דמי בשתה, וכדמצינו אצל שמואל (נדה מז). דבדק באמתיה.

יב) גמ', ראה רבי שפניהם שחורים. כתב בספר הערות (להגרי"ש אלישיב),

שהוא מוחזק. ותירץ, דהא מבואר לקמן (י:) דאלמלי החזקה דאין אדם טורח בסעודה ומפסידה היתה האשה נאמנת, והשתא, אי אמרינן מיגו כחזקה, הרי הם שווים כקודם החזקה ונאמנת.

דף י ע"א

א) גמ', חכמים תקנו לבנות ישראל כתובה, והם האמיניהו. הקשו הרשב"א והרמב"ן (לעיל ט:), דהעולה מכן שאם כתובה מן התורה, אינו נאמן. והא כבר נתבאר לעיל (ט:). בדעת שמואל, דאיירי שהבעל טוען ברי והיא מכחישתו או שותקת. ואם כן גם אם כתובה דאורייתא יש להאמינו לדעת רבן גמליאל לקמן (יב:). וכן הקשו על מה שכתב הרי"ף (ג: בדפי הרי"ף) בשם הגאון, דדוקא על כתובה נאמן להפסידה ולא על תוספת, כיון שהוא נתחייב בעצמו, ולא הוי תקנה דרבנן. וקשה, הא כתב בכתובה שמתחייב לה על מנת שכונסה וימצאנה בתולה, וכיון שכן עליה להביא ראיה שנתקיים התנאי. ותירצו, דצריך לומר דאיירי הכא דוקא דטוענת בתולה שלימה נבעלתי, דמדינא נאמנת דשמא הטה או דלא קים ליה שפיר בפתח פתוח. והרמב"ן הוסיף, דיש לה מיגו דמוכת עץ אני. ועוד, דכיון דרוב נשים בתולות נישאות, וכן יש חזקה בגופה שהיא בתולה, אזלינן בתר רובא וחזקה בלא שרבנן האמיניהו.

ב) גמ', שם. כתב הרא"ש (סימן י"ח), דדוקא בטוען לאלתר לומר שנתיהד עמה נאמן, אבל לאחר זמן הורע כוחו מדלא טען לאלתר והוי כמוציא לעז בעלמא.

ג) גמ', אם כן מה הועילו חכמים בתקנתן. פירש רש"י, מה הועילו חכמים בתקנתן שתקנו לה כתובה. והריטב"א ביאר, דאף היכא דיש דם לא מהני דהרי לא תקנו חכמים להעמיד שושבינים, ואם כן ניחוש שמא יראה ויאבד ויאמר פתח פתוח מצאתי. ובשיטה מקובצת פירש בשם הרא"ה, דאף על גב דאהנו לן רבנן היכא דאיכא דם. הכי קאמר, כיון דתקון רבנן כתובה, מאי טעמא הימניהו כלל הא כל היכא דאפשר ליה למטען, יפסידה כתובתה. [דהיינו שחשש שיפסידה במוזד].

ד) תוס' ד"ה אמר רב נחמן, בתוה"ד, ואומר ר"ת דסמכינן ארשב"ג דמתני' דפרק בתרא וכו' דקסבר כתובה דאורייתא. וכתב הריטב"א דמשום הכי נהגו במקצת מקומות לכתוב בנוסח הכתובה, "כסף זווי מאתן דחוו ליכי מדאורייתא". ואין זה נכון דסוגיא דכולא תלמודא כתובה דרבנן, ורב נחמן דהלכתא כוותיה בדיני הכי סבירא ליה. ומה שפסקו כרשב"ג במשנתנו, אמוראי פליגו בה בפרק המדיר. ועוד שלא אמרו הכללות במקום שחולק סוגיית התלמוד, וכן פסק הרמב"ם והגאונים כולם. הלכך כתב, דראוי לכתוב בנוסח הכתובה "דחוו ליכי מדרבנן". או, "דחוו ליכי" לחוד. והוסיף, דאי כתב "דחוי ליכי מדאורייתא" אפשר דמשום דלית לה כתובה מדאורייתא, הרי אסור להשהותה. אמנם כתב בשם החכם ר' פנחס הלוי, דיש לומר דכתב לה כן, כיון דמסתמא לא נתכוון להשהותה בלא כתובה, כוונתו אינה אלא ליפות כחה, שתגבה ממנו כסף (צורי) זווי מאתן דחוו מדאורייתא כדין אונס ומפתה, דהיינו מאתים זו ומן העידית.

ה) בא"ד, אלמא דחייש לשמא משקר ולא אמרינן חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה. מבואר בתוס', דלמאן דאמר כתובה דאורייתא לית ליה חזקה דאין אדם טורח. והקשה הפני יהושע, הא רבי מאיר סבר

קשה לבני אדם. "גדודיה ברביבים תמוגגנה" היינו שאינו גשם שוטף אל אלא רביבים.

(ז) רש"י ד"ה במנחה רעות, שהן קודם אכילה. תמה היעב"ץ, הא איתא ביומא (פג:), דמיני מתיקה קודם אכילה גוררים תאות המאכל. ותיירץ, דרעות דהכא היינו שלא יעורר תאות אכילה שלא בשעתה.

דף יא ע"א

(א) מתני', הגיורת וכו'. הקשה הריטב"א, אמאי לא תנן הנכרית או הכותית כדתנן השבויה והשפחה, [דהא שנתגיירו אזיל עליהן]. ותיירץ, דכיון דכבר נתגיירה אין לקרוא לה בשם גנאי של כותית. והשיטה מקובצת תירץ עוד, על פי הרמב"ם (פי"א מאישות ה"א), שביאר דמתניתין איירי בזמן שבא לישא אותן, וכיון דתנן בבבא מציעא (נח:), דאם היה בן גרים לא יאמר לו זכור מעשה אבותיך וכו', אסור להזכיר לה שם נכרית אחרי שהתגיירה. אבל בשפחה לא איכפת לן, כיון ששפחותה נמי ישראלית גמורה היא, אלא שחסר לה גט שחרור. עוד תירץ, דלדעת רב יוסף להלן, דיכולים למחות משהגדילו אפילו קטנים שנתגיירו עם אביהם, אתי שפיר, דנקט דוקא גיורת, לומר שנשאת בגירותה עד עכשיו אם לא מיחתה. עוד תירץ דלפי מה שכתבו התוס' בד"ה מטבילין, דכבר כשבא להתגייר חשבינן ליה כישראל קטן. נקט גיורת לומר, שכבר עכשיו לפני שמתגייר חשיב גר לענין זה.

(ב) מתני', הגיורת והשבויה וכו'. הקשה השיטה לר"ן, אמאי לא פתח בשבויה שהיא בת ישראל, דעדיפא יותר מגיורת ומשחררת. ותיירץ, משום דאין מתחילין בתקלה.

(ג) מתני', הגיורת וכו' שנפרדו וכו'. הקשו השיטה לר"ן והריטב"א, אמאי לא חזר ושנאן על הסדר, קודם גיורת שנשתחררה וכו'. ותיירצו, דכשחזר התחיל בתקנה תחילה, [דהיינו שלפדות שבוים יש יותר מצוה מאשר לגייר, וכל שכן מאשר לשחרר שעובר בעשה].

(ד) גמ', מטבילין אותו על דעת בית דין. הקשו הרשב"א המאירי והשיטה לר"ן, אמאי נקט מטבילין ולא אמר מלין. ותיירצו הרשב"א והשיטה לר"ן, דמשום דמטבילין שייך בין בזכרים ובין בנקיבות נקט הכי. עוד תירץ הרשב"א, דנקט טבילה לרבותא, דאף שבזמן שגדל ומיחשיב בר דעת ליכא לטבילה כלל בעולם, מכל מקום מהני. אבל מילה קיימת בעולם גם בזמן שגדל וחשיב בר דעת. והשיטה לר"ן תירץ עוד, דנקט מטבילין משום שהוא גמר הגרות, וכדאמרינן ביבמות (מו.) מל ולא טבל כאילו לא מל.

(ה) תוס' ד"ה מטבילין, בתוה"ד, וכי פריך מאי קמ"ל הוה מצי לשנויי קמ"ל דיש כח ביד חכמים וכו'. הקשה המהרש"א, אמאי לא אמר דקמשמע לן שיש לעכו"ם שליחות מדרבנן. ותיירץ, דלא אשמועינן בהא מידי, כיון שהעכו"ם אתי לכלל שליחות, לא גרע מקטן דאתי לכלל שליחות ולהכי תקינו ליה רבנן שליחות, דבזה ודאי ליכא רבותא דהוי משנה מפורשת.

(ו) בא"ד, בתוה"ד, והא דאמרינן בריש בן סורר וכו' משכחת לה וכו'. ביאר היעב"ץ, דהוקשה לתוס' איך שייך שיביא קרבן על כפירת ממונו, דאם אין לו זכיה אלא מדרבנן, הא מייתי חולין לעזרה. אולם הקשה, שהיה לתוס' לתרץ ששייך שיהיה לו ממון מדאורייתא, בגוונא שאביו ואמו מתו בעודו בגיותו וזכה בנכסיהם מדאורייתא, דהא איתא בקידושין (ז:), דגוי יורש את אביו דבר תורה, וכמו שכתבו התוס' בסנהדרין (טט.) ד"ה קטן.

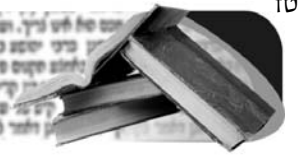
דנראה דהא דסמך רבי על כך, שיהיה לאשה דם לאחר שתרחץ ותאכל ותשתה. היינו דוקא לחייבו כתובה, אבל לענין איסור בבת כהן ובפחותה מבת ג', אי אפשר לסמוך על כך, דאכתי יתכן שלא ראתה דם מחמת שזינתה תחתיו.

(ג) מתני', בתולה אלמנה גרושה וחלוצה מן האירוסין. ביאר השיטה מקובצת, דכל הני נקט בדרך "לא זו אף זו", דלא מיבעי בתולה אלמנה דלא בטל חינה כלל, אלא אפילו גרושה דהוה אמינא דבטל חינה על ידי קבלת הגט, ואפילו חלוצה שחולצת לפני בית דין של חמישה, ובזה בטל חינה יותר קא משמע לן.

(ד) רש"י ד"ה ויש להם וכו', אם לא מצאה הב' בתולה אבדה כל כתובתה. ביאר השיטה מקובצת, דבדווקא נקט להפסידה כתובתה, דלאוסרה עליו נאמן נמי מן הנשואין, כל שכנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה. וכן כתבו התוס' לעיל (ט:): ד"ה אבל בגליל. והפני יהושע ביאר, דרש"י נקט לענין כתובה, משום דלאוסרה עליו לא משכחת לה אלא באשת כהן ובפחותה מבת ג', והכא לא שייך דהא קתני גרושה וחלוצה דאסורה לכהן, וכן לא שייך פחותה מבת ג' דהא איתא חלוצה, וחליצה לא שייכא בה.

(טו) גמ', מאי אלמנה. פירש הריטב"א, דאף שהוא לשון אלם שהיא יושבת דומיה, רב חנא דייק למה הוסיפו "נה" של אלמנה. והחתם סופר ביאר, דקשיא אמתניתין, דתנן בתולה כתובתה מאתיים והאלמנה מנה, דהוי ליה למימר "והבעולה מנה", דהרי מן האירוסין כתובתה מאתיים, ולא תליא אלא בבעולה. ומשני, הואיל ועיקר מנה מרומז בשם אלמנה, על כן קורא אותה בשמה המיוחד. אלא דהקשה, אמאי קורא לה אלמנה, ולפנויה בעולה אינו קורא אלמנה. ותו אלמן זכר מאי איכא למימר. ועוד דקדק, על עיקר קריאת השם על שם מנה שעתידה לגבות, אם תנשא לבעל אחר. הא עתה כשנתאלמנה מבעלה הראשון גבתה מאתיים, ומכל מקום נקראת על שם מנה שעתידה לגבות מהשני, וכל שכן אחר שנשאת להשני ונכתב לה כתובה מנה היה ראוי לקרותה אלמנה טפי. והא כיון שנישאת לבעל פסק מינה שם אלמנה. ותיירץ, דאל-מן הוא ב' תיבות, דהיינו: בלי הכנה, ד"מן" לשון הכנה, וכמו "חסד ואמת מן ינצרוהו" (תהילים סא), וכדכתב רש"י בפירוש התורה (שמות טו, טו) על מן דהוא הכנת מזון, והכא נמי האשה ניתנה להאדם להכנה לעבודת ה', ומי שאין לו אשה הוא אל מן בלי הכנה כי היא הכנה לצרכיו. וכן האשה שאין לה איש היא מושללת הכנה שלה, כי הוא מכין מזונה, ויוצדק גם עליה שם אל מן. ומשום הכי נקט אלמנה בה' הנקבה, ולא קראה אלמן, על שם דין כתובה מבעלה השני שיהיה מנה דכדי שלא יקרא שמה על הפורענות לחדר שמת בעלה ונשארה בלי הכנה, הוסיפו לה ה' אלמנה לרמוז נשואים שניים. וכשתנשא לאיש אחר אף על גב דאז כתובתה מנה, כיון דיש לה הכנה לא יצדק לה זה השם עוד, כי לא על כתובתה הוסד.

(טז) גמ', מטר משקה מרוה וכו'. ביאר המהרש"ל, דמשקה היינו שיורד מטר על הארץ, ואינה צריכה להשקאת האדם ברגלו, ומרוה היינו שמשביע את הארץ בכמות הפחותה מהכמות, שהיה צריך להשקות ברגלו, וכדאיתא בתענית (כה:). אין טיפה יורדת מלמעלה עד שעולות כנגדה טפחים מהתהום. וזה שאמר הכתוב "תלמיה רוה נחת", דהיינו שהמטר מרוה הארץ באופן שהוא נחת לבריות, שלא יורד מטר רב שהוא

הדרה היוזמי

מפכת כתובות דף יא

כד שבט התשע"ה

יב) תוס' ד"ה ושמואל, בלא השיר בתולין איירי וכו'. והשיטה מקובצת הביא משיטה ישנה דדעת שמואל דבאמת הוציא דם, אלא דמכל מקום לא עקר כל הבתולים. עוד כתב, דאף אם עקר כל הבתולים, מכל מקום כיון שאין זו לא בעילה ולא הנאה לא חשיבא אלא כבוגרת.

יג) גמ', איכא דמתני לה להא שמעתא באפי נפשה וכו'. כתב הפורת יוסף, דאפשר שיש נפקא מינה בין שני הטעמים לענין הלכה, דהכא לא שייך כלל ד"הלכתא כרב באיסורי וכשמואל בדינא", דהא הכא הוא נפקא מינה בין לענין איסור ובין לענין דינא. ואם כן יש לומר דלשיטת קמא דשמואל פליג על רב לאחר פטירתו, דכל מקום שאמר רב יהודה כי אמריתא וכו' היינו לאחר פטירתו של רב שהלך ללמוד אצל שמואל, ולכך הלכה כשמואל. אבל ללישנא בתרא דפליגי ביחד, אפשר דהלכה כרב היה יותר גדול משמואל.

יד) גמ', מתיב רב אושעיא וכו'. ביאר רש"י בר"ה וקטן, שהקושיא דמדלא איפלוג רבנן אלא במוכת עץ ולא בקטן שבא על הגדולה, שמע מינה דאין מוכת עץ בבשר. והקשה השיטה מקובצת, דילמא פליגי רבנן במוכת עץ וכל שכן בקטן שבא על הגדולה דמיפגמא טפי, דהא בקטן שבא על הגדולה איתעביד מעשה בידי אדם מה שאין כן במוכת עץ. ותיירץ, דכיון דסדר הברייתא הוא גדול שבא על הקטנה, וקטן שבא על הגדולה, ומוכת עץ. והא דגדול שבא על הקטנה ודאי פשיטא טפי, דאכתי כתובתה מאתיים, כיון שבתוליה חורין. ואם כן סדר הברייתא היא בדרך לא זו אף זו, ומוכח דמוכת עץ יותר גריע מקטן שבא על הגדולה. ומדלא פליגי רבנן אלא במוכת עץ, שמע מינה דאין מוכת עץ בבשר. ובהכי יישב הא דהוצרך רב אושעיא לאתויי נמי דברי תנא קמא, ודין גדול הבא על הקטנה. אף דעיקר הקושיא מדרבנן, ומקטן שבא על הגדולה.

טו) גמ', אמר רמי בר חמא וכו' דר"מ מדמי לה לבוגרת וכו'. כתב הריטב"א, דמדקא מדמינן לה לבעולה ובוגרת, ולא משנינן שאני מוכת עץ דפיתחה סתום, שמעינן דפיתחה פתוח. וכן מדתנן לעיל (יג.) היא אומרת מוכת עץ אני, והוא אומר לא כי אלא דרוסת איש את. משמע, שפתחה פתוח כדרוסת איש. וכן מפורש בירושלמי (פ"א ה"ז) דפתחה פתוח בין בעץ בין באדם.

טז) גמ', מחלוקת כשהכיר בה. כתב השיטה מקובצת בשם תלמידי רבינו יונה, דשהכיר בה היינו שהודיעו לו בפירוש שהיא מוכת עץ.

יז) גמ', מתיב רב נחמן היא אומרת מוכת עץ אני וכו'. הקשה הרמב"ן, דילמא מתניתין איירי כגון שאמרה ליה מעיקרא מוכת עץ אני. ותיירץ, דאי הוה אמרה מעיקרא מה טעין הבעל, ואמאי לא מהימנא לרבי יהושע, הא איהו הוי שמא, דהא לא ידע אם מוכת עץ היא אי לאו. אלא על כרחך שנכנסה בחזקת בתולה גמורה ולא מצא לה בתולים, ורק עכשיו היא אומרת מוכת עץ אני. ולהכי אמר רבי יהושע, דכיון דאיתרע חזקתה, דהא לא מצא לה בתולים. חיישינן שמא דרוסת איש היא, ולא מהימנא.

יח) גמ', שם. הקשה הריטב"א, דילמא מוכת עץ אני תחתיך קאמרה ולהכי יש לה מאתיים. ותיירץ, דאם כן הוה ליה למיתני הכי בהדיא כדתני משארסתני נאנסתי. עוד הקשה, דילמא הכי קאמרה מוכת עץ אני והיכרת בי. ותיירץ, דאם כן לא הוה מהדר לה לא כי אלא דרוסת איש את, אלא היה לו לומר לא הכרתי בך. ומכל מקום כתב, דרמי בר חמא על כרחך הכי מפרש לה למתניתין. וכן איתא בירושלמי (סוף ה"ז) לישב

ז) תוס' ד"ה אבל, בתוה"ד, היינו בעבד גדול דבקטן מודה וכו'. כתב בדרוש וחדוש הגרע"א, דדברי תוס' הכא לשיטתם לעיל בר"ה מטבלין (בתוה"ד). שכתבו, דלפי הגירסא דגרסין בבבא מציעא (ע"א:), זכייה מיהא אית ליה, ולא גרסינן דרבנן, והוי מדאורייתא. אבל לגירסא דידן דגרסינן מדרבנן, אם כן השחרור חובה לו, דהא כשיגדיל יהיה אסור גם בשפחה, וגם בבת חורין, ואין לך חוב גדול מזה. ואף אם נאמר שיהיה דינו כחצי עבד וחצי בן חורין שכופין את רבו לשחררו, מכל מקום אכתי הוי חוב, דהא אפשר שרבו ילך מכאן ולא יוכלו בית דין לכופו, מה שאין כן גירות דבידו לגייר עצמו.

ח) גמ' כיון שהגדילה שעה אחת ולא מיחתה שוב אינה יכולה למחות. הקשו התוס' ישנים אם כן, איך נדע שעת מחאתה, דהא אמר רב יוסף דדדוקא משהגדילו יכולים למחות. ותיירצו, דיועיל בגוונא שהתחילה לנהוג מנהג גויות יום אחד לפני גדולתה, והמשיכה כך יום או יומים לאחר גדולתה. אמנם התוס' רי"ד כתב, דהגדילו דרב יוסף לא שהגיעו לכלל עונשין אלא שהגיעו לכלל דעת. ובעל כרחך בעינן למימר, דשאני גוי מישאל. שאין שיעור הגעתו לכלל דעת תלויה בשיעור חיוב עונשין. ומה שאמרה הגמ' דכשהגדילו אינם יכולים למחות היינו שהגיעו לשתי שערות. [שהוא שיעור הגדלות לעונשין]. וכתב המגיה דלדבריו תיושב קושיית התוס' ישנים.

ט) גמ', אביי לא אמר כרבא וכו', הקשה הפני יהושע, דהיה לאביי להעדיף להקשות ממתניתין דהכא שנשנית קודם מתניתין דלעיל. ותיירץ, דהעדיף להקשות מלעיל, משום דמתניתין דידן יותר פשוט לאוקמי לכו גדלה, דהא איירינן לענין הכתובה שלא ניתנה ליגבות מחיים. ואף שהיום היא קטנה, מכל מקום בשעת גביית הכתובה כבר גדלה. אבל בהדיא דלעיל דאיירינן לענין קנס, מסתמא נותנים לה מיד כמו שאר נערות, ואף שעדיין לא נהגה מנהג יהודית.

י) גמ', היינו טעמא שלא יהא חוטא נשכר. הקשה השיטה ישנה, דמכל מקום יקנסוהו שיתן לעניים. ותיירץ, דמעיקרא כל הקושיא היא איך מוציאין ממנו ממון על הספק שמא כשתגדיל תמחה, ונמצא שלא היה צריך לשלם לה. אבל אם בין כך הוא יוציא הממון, לא שני לן אי לא ישלם לה דאדרבה לא נגולנה מספק. והריטב"א תמה על זה, דקושיא זו דניתבה לעניים, מקשינן להדיא בבא קמא (לט.). ומשנינן, משום דהוי ממון שאין לו תובעין.

יא) גמ', כתובה היינו טעמא שלא תהא קלה בעינו להוציאה. הקשה השיטה מקובצת, דמכל מקום נוציא הכתובה ממנו ותהא מונחת ביד בית דין עד שתגדיל, ועל ידי זה לא תהא קלה בעינו להוציאה. ותיירץ, דאין הכי נמי, למסקנא מפרשינן הכי דלכי גדלה היינו שעד אז יהיה מונח בבית דין. אלא דרבא שלא הקשה ממתניתין אתי שפיר, כיון דאכתי לא אסיק לתירוצא דלכי גדלה, ואם כן בכתובה יש סברא שלא תהא קלה בעינו להוציאה. עוד כתב, שלפי פירוש הריטב"א דפירש, כדי שלא תהא קלה בעינו להוציאה, דהיינו שעל ידי זה אתה גורם לה שתחזור לסורה, אתי שפיר. דבכהאי גוונא אף על גב דאיהו יהיב הכתובה, מכל מקום כיון שהיא לא קיבלה מיד, אתה גורם שתחזור לסורה.

דהם אחרי דברי רב אשי דבסמוך, דבעלמא לית לה כלל ושאיני הכא שכנסה ראשון, ומחמת כן חזר בו רבא ופירש דמקח טעות לגמרי משמע. (ט) תוס' ד"ה שאני, בתוה"ד, ואע"ג דעדים מעידים שלא נבעלה וכו'. וכן הקשה הרמב"ן. ותיירץ, דאין הכי נמי, שנשאה בחזקת בתולה כמו שאמרו העדים, ומכל מקום אין זה מקח טעות, כיון שידע שכנסה הראשון לשם נישואין, ושוב אין לה חן כבתולה, כיון שבעיני כל אדם הרי היא כבעולה, אף שלא נבעלה, ואין אדם לוקחה אלא בדמי בעולה, דכבר בטל חינה. ולישנא בתרא סברה, דאף דלענין כתובה דינה כבעולה, דאין עליה קופצים אלא בדמי בעולה, מכל מקום אכתי יכול לטעון שהוא סמך על העדים שהיא בתולה, ובשביל חיבת לילה הראשון כתב לה מאתיים ונמצא מקחו מקח טעות. ובמתניתין, אף שלא שהתה כדי בעילה, מכל מקום כיון דליכא עדים שהבטיחהו, מתחילה כנסה על הספק ולא הוי מקח טעות.

(ז) תוס' ד"ה וניחוש, בתוה"ד, היינו להפסידה מכתובתה. הקשה הרא"מ הורוויץ, מדוע בעינן לטענה שזינתה תחתיו כדי להפסידה כתובתה, הא אף אי לא זינתה תחתיו כיון שהטעתו, דהא ידעה דבעולה היא ומשום הכי תפסיד.

(יא) בא"ד, בתוה"ד, ואפי' באשת ישראל יש לנו להפסידה גזירה שיראה כהן וכו'. הקשה הגרע"א (בדרוש וחיודו), אם כן מאי משני רב שרביא כגון שקידש ובעל לאלתר, הא כיון דלא חיישינן אלא שכהן יראה שביט דין מחזיקין אותה לבעולה, ולא יבוא לבית דין, הא גם בהאי גזירה שפיר איכא למיחש שהכהן יקדש ולא יבעול לאלתר, ואפילו הכי לא יבוא לבית דין, מחמת שרואה שמחזיקים אותה לבעולה. וכתב, דלולי דברי תוס' היה מפרש, דלא חייבין אלא על אותה אשה, ואף באשת ישראל, וכגון שלא יבוא לבית דין, ואחר שתתאלמן ממנו תינשא לכהן.

(יב) מתני', האוכל אצל חמיו ביהודה וכו'. כתב ה"ר יהונתן, דדרכנ של בני יהודה היה לייחד את החתן והכלה קודם שנכנסו לחופה, כדי שיהיה לבו גס בה שתאהב הכלה את החתן שעשאה כלי, דאין האשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי. וכיון שכרתה עמו ברית, אם חס ושלום תיבעל אחר כך להגמון, תהיה הבעילה באונס. אי נמי, כדי שימצאנה ההגמון בעולה, וממילא יבטל הגזירה דכל בתולה הנישאת ברביעי, תיבעל להגמון תחילה. והא דלא נהגו כן אלא ביהודה, משום שרוב גזירותיו היו שם כיון שהיה יודע שיהודה עתיד לצאת מלך המשיח שיושיע את ישראל, וישפוט את הר עשיו.

דף יב ע"ב

(יג) תוס' ד"ה כיון, בסוה"ד, היינו דנקט מעיקרא מזולתי וכו' ובתר הכי נקט ופרשי. ביאר הפני יהושע, דהיינו דוקא לשיטתם דפירשו דתרווייהו לענין שלא היו נושאים אותן, ומשום הכי הוצרכו לפרש הא דשני בלישניה ונקט מעיקרא מזולתי ולבסוף פרשי. אבל לפירוש רש"י בד"ה דמזולתי, דמחמת כן היו מגרשין אותן, ופרשי היינו שהיו נמנעים מעיקרא מלישא אותן, אתי שפיר שינוי הלשון דמעיקרא מזולתי, ולבסוף פרשי. (יד) גמ', מיתבי וכו' דאיכא צד כהונה. הקשה הריטב"א, מאי טעמא סלקא דעתין, דכיון דאיכא צד כהונה תהיה כתובתה מרובה מאתיים גם בבת ישראל לכהן. הא מאי מעליותא של אותה בת ישראל אם היא

דעת רמי בר חמא. אלא דגמ' דילן סברה, דהוה שינויא דחיקי ולהכי לא משני לה.

(ט) גמ', אם יש עדים שזינתה תחתיו בת סקילה היא. כתב הריטב"א, דאף במקום שאינה בת סקילה וכגון שלא התרו בה. מכל מקום אין לה כתובה, דכל מזנה אין לה כתובה, ונקט בת סקילה לגזומא.

(כ) גמ', הכי קאמר אם יש עדים וכו'. ביאר השיטה מקובצת, דהכא לא הוצרך לומר חיסורי מחסרא וכו', דודאי ביאור הדברים הכי, אם יש עדים שזינתה תחתיו וכו'. ולא הוצרך לפרש מה דינה, אלא ללמדנו סדר מוציא שם רע, שצריך לבוא לבית דין. ושוב השמיענו דין חדש, דהיינו דין כתובתה אם זינתה מעיקרא, והוי מילתא באפי נפשה, וכאילו קאמר ויש לה כתובה מנה, ולא קאי אדלעיל. וכיון דמוכרח לפרש כן משום קושיא דבת סקילה היא, הוי כמאן דמפרש בהדיא.

דף יב ע"א

(א) גמ', אמר רבה זאת אומר וכו' יש לה כתובה מנה. ביאר המהר"ם שי"ף, דליכא למימר דלענין איסור הוא דאין לו טענת בתולים, וכדמסקינן דאיירי בקידש ובעל, דאם כן לא הוה תלי בכנסה הראשון.

(ב) גמ', בתולה מן הנשואין הוי משכחת לה וכו' ולא נבעלה. כתב השיטה להר"ן, דהיינו שאומרת שלא נבעלה, אבל ליכא עדים על כך. וכהא דאמרינן להלן מאן דמתני לה אמתניתין, אברייתא מצי אמר לה, אנא אעדים סמכי. ומבואר דבמתניתין ליכא עדים.

(ג) גמ', מאן דמתני לה אברייתא כל שכן אמתני'. הקשה הרש"ש, [וכן העיר המהרש"א בתוס' ד"ה אמר], דילמא לא מתני לה אמתניתין מחמת דברי רבה שאמר זאת אומרת וכו'. ובזה איכא סברא דדוקא אברייתא קאי ולא אמתניתין, משום האי סברא, דהא ליכא עדים דלסמוך עלייהו.

(ד) גמ', אנא אעדים סמכי. הקשה הטל תורה, דלכאורה מיירי כשהעדים לא העידו לפני בית דין, ואם כן אין עדותן כלום, ואין יוכל לומר אעדים סמכי. ותיירץ, על פי דברי הנה"י (סימן כח ס"ק ז), דאם אין בעדות גמר דבר, אין צריך להעיד בפני בית דין, והכא ליכא כלל גמר דין על ידי עדותן, אלא שאשה זאת בתולה היא, ואהא נאמנים גם מחוץ לבית דין.

(ה) רש"י ד"ה וניחוש, בתוה"ד, ולא מוקינן ליה לבוא לבית דין ולא יתברר הדבר וכו'. ביאר הפני יהושע, דרש"י הוכרח לפרש כן, משום דלכאורה ליכא לאוקמי מתניתין ד"בתולה אלמנה גרושה וחלוצה מן הנישואין", בפחות מבת ג'. דהא אלמנה מן הנישואין קתני

(ו) בא"ד, בסוה"ד, אבל הכא קתני אין יכול לטעון מתוך כך לא יבוא לב"ד. הקשה המהרש"א, דהאי לישנא קתני נמי להלן במתניתין דהאוכל אצל חמיו ביהודה וכו' אינו יכול לטעון טענת בתולים, ואמאי לא ניחוש התם נמי שמא תחתיו זינתה, ולא יבוא לבית דין לטעון.

(ז) רש"י ד"ה כ"ש, בתוה"ד, ואפילו הכי אהדר רב אשי לרבא. כתב היעב"ץ, דצריך לפרש אהדר אדרבא, דודאי רב אשי לא ראה את רבא כדאיתא בקידושין (עב): דביום שמת רבא נולד רב אשי. ואף אי גרסינן רבא, כל שכן שרב אשי לא ראה אותו דהא לא חי אלא מ' שנה בלבד, כדאיתא ראש השנה (יח): והיה קשיש מרבא טובא.

(ח) תוס' ד"ה אמר, בתוה"ד, דהא רבא קאמר לעיל דמקח טעות לגמרי משמע. והריטב"א תירץ, דדברי רבא לעיל דמקח טעות לגמרי, משמע

הדרה היוזמי

מסכת כתובות דף יב – דף יג

כה שבט – כו שבט התשע"ה

שמא, עד אחד המחייבו שבועה בטענת ברי, אינו דין שיחייבו ממון בטענת שמא. וכעין זה הקשה המהרש"ם, דמדוע יגרע עד אחד מטענת התובע שהוא נוגע.

דף יג ע"א

(א) גמ', רבי יוחנן אמר במאתיים ומנה. הקשה הריטב"א, אמאי פטר רבי יהושע הא הוי מודה במקצת שאומר על השאר איני יודע, ואם כן הוא מחויב שבועה שאינו יכול לישבע, ומתוך שאינו יכול לישבע משלם. ותירץ בשם ר"י, דלא אמרינן מחוייב שבועה שאינו יכול לישבע משלם, אלא היכא שהיה לו לידע והוי שמא גרוע. עוד תירץ, דהכא לא חשיב מודה במקצת, כיון שעל המנה שמחוייב בו אינו יכול כלל לכפור, דהא כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה יש לה מנה, וכן אין יכול לומר שזינתה תחתיו, דהא איירי בקידש ובעל לאלתר. אלא דכל הנידון על המנה השני, והוי כתבעו מנה בשטר ומנה בעל פה, ועל המנה שבשטר הודה, ובאידך אמר איני יודע, דלא שייך בזה מתוך.

(ב) גמ', בשלמא ר' אלעזר לא קאמר כר' יוחנן וכו'. כתב ההפלאה, דלכאורה הלשון כר' יוחנן אינו מדוקדק, דבלאו הכי איהו לא מצי לאוקמי כר' יוחנן שטענתיהו במאתיים ומנה, דהא ר' אלעזר סבר דכנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה, אין לה כלום, ובעי לפרש במאתיים ולא כלום, ואין הלשון מדוקדק. מיהו ביאר, דהנידון במאתיים ומנה שייך גם לר' אלעזר, ועל פי מאי דסבירא ליה לקמן (עד.), דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, והא אמר ר' מאיר דכל הפוחת לבתולה ממנה הוי בעילת זנות.

(ג) גמ', חדא להודיעך כוחו דרבן גמליאל וחדא להודיעך כחו דרבי יהושע. הקשה השיטה מקובצת, הא בתרייתא נמי איכא למימר להודיעך כוחו דרבי יהושע, לומר דלית לה מיגו בטענת משארסתני נאנסתי, כיון שאינו מיגו גמור. דהא גם אם תטען מוכת עץ אני אינה נאמנת לרבי יהושע. ותירץ, דאם כן לא היה צריך לחלק לב' הפלוגות, ליערבינהו וליתנינהו, ונימא פלוגתת רבי יהושע ורבן גמליאל אתרוויהו.

(ד) מתני', ראוה מדברת וכו'. ביאר היעב"ץ, דהלשון מדברת היינו לתרי לישני דאמרינן בגמ', דהוי מלשון הנהגה כמו "ידבר עמים תחתינו" (תהלים מז, כ).

(ה) מתני', לא מפיה אנו חיים. ביאר הריטב"א, דנקט האי לישנא בדרך צחות, על פי המשנה באבות (פ"א מ"ח), על ג' דברים העולם עומד על הדין ועל "האמת" ועל השלום, וכיון דחשיבנן שמשקרת אין העולם עומד עליה.

(ו) גמ', בשלמא לזעירי היינו דקתני מדברת וכו'. ביאר השיטה מקובצת, דאף על גב דלא קתני להדיא נסתרה. מכל מקום שייך לשון סתירה בלשון מדברת, דהיינו שמדברת ולוחשת עמו בסתר, מה שאין כן לרב אין שייך כלל לשון מדברת לבעילה.

(ז) גמ', חדא להכשיר בה וחדא להכשיר בבתה. כתב השיטה מקובצת בשם הגאונים, דהא דלא נקט נמי להכשיר בבנה. משום דבן אינו צריך כל כך הכשר, דהא אפילו נולד מכל הפסולין חוץ מנתין וממזר מותר לישא כהנת, אף שהוא עצמו נפסל מכהונה, דלא הוהירו כשרות לינשא לפסול. אבל בת שנפסלה, כגון חללה או גיורת או שפחה שנשתחררה אסורה

נישאת לכהן, יותר משנישאת לישראל. הא אדרבה הכהן הוא דעלויי עליא במה שנישאת לו. ותירץ, דהוה אמינא שלא רצו הכהנים ליטול שררה גמורה לעצמם, ולהכי תיקנו דכל דאיכא צד כהונה תיגבה ד' מאות.

(טו) גמ', לא מיבעיא קאמר וכו'. הקשה הריטב"א, דאם כן למה לי למיתני בת כהן לישראל. ותירץ, דזו ואין צריך לומר זו קתני.

(טז) מתני', עד שתביא ראיה לדבריה. הקשה הפורת יוסף, מאי אתא לאשמועינן בהאי מלתא, הא כבר אמר לא מפיה אנו חיים, וכן הקשה אג' המשניות דלעיל. ותירץ, דאתא לאשמועינן דאי מייתי סהדי מהימנא, דאי הוה תני רק לא מפיה אנו חיים, הוה אמינא דאף אי מייתי סהדי לא מהני, משום דאף אם יעידו שנאנסה לאחר אירוסין, אכתי איכא למימר דגם קודם שנתארסה נבעלה, והוה אמינא דאין כתובתה מאתיים רק אם ידוע שהיא בתולה. וכן במשנה דלעיל (יג). הוה אמינא, דאף אם יש עדים שזינתה עם כשר, מכל מקום אכתי אולי זינתה גם עם פסול, וכדאיתא יבמות (סט:): לגבי דיימא מעלמא. ואשמועינן, דכשמביאה ראיה לדבריה סגי.

(יז) תוס' ד"ה והוא, בסוה"ד, הכא דליכא למיטעי קתני לא כי, אף על גב דאיירי בשמא. הקשה הפני יהושע, דהא איכא לפרש נמי הכא בטוען ברי שנודע לו שנבעלה קודם אירוסין, אלא שלא נודע לו עד היום, לאחר שכנסה. ותירץ, דאם כן אין זה ענין לטענת בתולים, וכיון דאמרינן ולא מצא לה בתולים משמע שאין שום טענה אחרת, ומסתמא טוען שמא נבעלת עד שלא ארסתיה.

(יח) גמ', אתמר מנה לי בידך וכו' רב הונא ורב יהודה אמרי חייב ברי ושמא ברי עדיף. הקשה הפני יהושע, אמאי אמר קרא שצריך להחזיר אבדה בסימנים, תיפוק ליה דהמאבד טוען ברי והמוצא טוען שמא, ואין אדם שמכחישו, וברי ושמא ברי עדיף. ועוד, דבבא מציעא (כ:) כתבו התוס' ד"ה איסורא, דלית ליה למוצא חזקת ממון. ובשלמא לשיטת תוס' ד"ה רב הונא, שחילקו בין ברי גרוע ושמא טוב אתי שפיר, דהתם הוי ברי גרוע ושמא טוב, אבל לשיטת הרמב"ם וסייעתו דלא מחלקי קשה. ותירץ, דלענין מציאה איכא רוב, דמצי המוצא למימר שלא נפל ממנו אלא מרובא דעלמא, ואף דאין הולכין בממון אחר הרוב, היינו דוקא להוציא ממוחזק, אבל הכא ליכא מוחזק. עוד יישב על פי מה שהוכיח, דלמאן דאמר ברי ושמא ברי עדיף הולכין בממון אחר הרוב.

(יט) גמ', ורב נחמן ורבי יוחנן אמרי פטור. הקשה הרא"ש (בשיטה מקובצת), איך הזכירו רב נחמן קודם רבי יוחנן. ותירץ, דבבבל מתחילה לא ידעו דברי רבי יוחנן שהיה בארץ ישראל, ושנו את דברי רב נחמן בלבד. ואחר כך שנודע להם שגם רבי יוחנן אומר כן, הגיהו והוסיפו רבי יוחנן.

(כ) רש"י ד"ה אלא, בתוה"ד, כגון גבי משארסתני נאנסתי הוה טענה מוכת עץ אני. כתב הרש"ש, דעל כרחק צריך לומר דהיינו תחתיה. דאי מקודם הא לא הוה לה אלא מנה כדמסיק, וודאי לא הוה מיגו, וכן הוא להדיא בגמ' לקמן (טז).

(כא) תוס' ד"ה רב הונא, בתוה"ד, דשניהם לא ידעי אלא שעד אחד מעיד וכו'. הקשה הרא"מ הורוויץ אמאי לא יחייבו העד כמו התובע מקל וחומר. ומה עצמו שאין מחייבו שבועה בטענת ברי, מחייבו ממון בטענת

הדרה היוזמי

מסכת כתובות דף יג – דף יד
כז שבט – כז שבט התשע"ה

על העובר בפני עצמו לא מהני חזקת האם לבת. אבל אי דינינן על האם והכשרונה הבנים שילודו אחר כך ממילא יהיו כשרים מחמת חזקת הכשרות דאם. אמנם הקשה, אי מהאי טעמא, איך אפשר להכשיר את הבנים לעבודה, הא את אמם לא אוקימנה בחזקה לענין זה, דהא לא שייכא בעבודה. ולהכי תירץ על פי תוס' לקמן (כו:): **ד"ה אנן בשם ר"י**, דאף מאן דפסיל להבת, היינו דווקא משום שהאם נתעברה בזנות, ועשו מעלה לענין זנות. אבל בנתעברה מנשואין מודה דחזקת האם מהני לולד. והטעם, על פי מה שכתבו התוס' ב"ב (לב). **ד"ה אנן**, דלמה לא יועיל תקנת האם, לכן הואיל ולא יתכן שתהיה האם כשירה, אם לא יהיה הבן כשר. וטעם זה שייך נמי לענין היתר עבודה, כיון שאם יפסל לעבודה לא נתיר את האם לינשא לכהן.

טז גמ', לא שתוקי וכשר. ביאר המהרש"א, דהולד שתוקי דקתני, לדברי הכל. למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה. דהיינו, למאן דמכשיר בבתה איירי רק כלפי דין כהונה, ולמאן דפוסל בבתה הוה שתוקי ממש.

יז רש"י ד"ה לא שתוקי, בתוה"ד, והעובר יהיה זכר. הקשה הרש"ש, הא הכא אמרינן אבל עדות אשה ב"בתה", ואיך פירש רש"י לענין זכר. וכתב, דכהאי גונא מצינו ביבמות (פ). להיפך, אמנם כאן היה שייך לפרש גם בבת דאיכא נפקא מינה גם בבת לענין תרומה, וכשיטת רש"י להלן ד"ה מדין.

יח רש"י ד"ה מדין כהונה, בסוה"ד, ולא יאכל תרומה. והריטב"א פליג וכתב, דרק מדין כהונה ממש, דהיינו לעבוד עבודה וכיוצא בו, אבל מתרומה לא משתקין אותו, דסוף סוף בן כהן כשר הוא.

יט תוס' ד"ה מסייע, הקשה ר"ת וכו' דהתם בשבויה כל פסולים וכו'. הקשה הרש"ש, הא התם נמי לא קאמר אלא רוב עובדי כוכבים פרוצים, ואם כן אכתי הוי רוב ולא כל. ותירץ בדוחק, דכיון דמהשבאים עצמם איכא רוב פרוצים ודאי נבעלה מהם. עוד כתב, אם כן מדוע נאמנת כשאומרת נשביתי וטהורה אני, הא הוי כמו מיגו במקום עדים. ועל מה שכתב רש"י ד"ה לזו יש עדים כולנו עדים שנבעלה, כתב דלאו דוקא אלא הכונה לרוב. ועיין לעיל אות יג.

כ בא"ד, וליכא למימר במדברת וכו' סמוך מיעוטא לחזקה. כתב המהרש"א, דנקט במדברת משום דהוי מלתא דפסיקא, דבמעוברת למאן דמכשיר בבתה, ליכא חזקת כשרות.

כא תוס' ד"ה ההוא, בתוה"ד והתם קאמר איפוך וכו'. ביאר הרש"ש, דלולי דאמר התם איפוך, לא קשה כל כך. משום דאיכא למימר דשתוקי דקאמר היינו שמשתקין אותו מנכסי אביו או מדין כהונה.

דף יד ע"א

א גמ', וליתעמיך תיקשי לך היא גופה הלכה ואת לא תעביד עובדא. הקשה השיטה מקובצת בשם תלמידי הרשב"א, מאי קושיא, דילמא רצה להחמיר על עצמו. ותירץ, דדייק לישנא דהלכה דמשמע אפילו לחומרא, ועל זה הוקשה לו אמאי הדר למימר ואת לא תעביד עובדא.

ב גמ', התם אשה נישאת בודקת ונישאת. ביאר הרש"ש, דהתם עומדת כל ימיה תחתיו באיסור, שגם היא מוזהרת עליו כדאיתא ביבמות (פד:), ולכך בודקת. אבל הכא בזנות אינה עוברת אלא בפעם הזאת. ועוד ביאר, לדעת הרמב"ם (פ"ב מאיסורי ביאה הל"ב ובפט"ו ה"ב), דבביאה שלא

לכהן. **תוס' ד"ה רב אסי**, אבל נסתרה מודה וכו' במיגו דאי בעיא אמרה לא נבעלתי. ביאר המהר"ם שי"ף, דאין לומר דבנסתרה נאמנת לרב אסי גם בלי מיגו אלא על עצם טענתה שלא נבעלה. דאם כן היה לו לפרש דמדברת היינו נסתרה, ולא צריך לומר דלישנא מעליא נקט. אלא איירינן בגוונא שטוענת נבעלתי. ועוד, דהא לזעירי שפירש בנסתרה, על כרחך איירי שטוענת נבעלתי, דאם לא כן לא הוי פליג רבי יהושע, דהא הוי ספק ספיקא, (כמבואר בתוס' ד"ה ואין). ואם כן רב אסי דפליג, על כרחך שמפרש נבעלה בעדים דוקא.

ט בא"ד, וא"ת והא רבי יהושע לית ליה מיגו גבי משארסתני נאנסתי. הקשו היעב"ץ והרש"ש והמצפה איתן והמלא הרועים, הא התם הוי מיגו נגד חזקת ממון, והוי מיגו להוציא, מה שאין כן הכא דליכא חזקה נגד המיגו.

ז גמ', א"ל רב פפא לאבוי לזעירי וכו' ואין אוסרין על היחוד. הפני יהושע הקשה מכאן לשיטת הרמ"א (בשו"ע אבה"ע סימן ז, יא), דאם נתייחדה לשם זנות אסורה. וביארו הפוסקים, דהיינו כשדברה עמו דברי תפלות וזנות בשעת היחוד. דאם כן, הוי מצי לאוקמי הא דאמר רבי יהושע לא מהימנא בכי האי גונא, דהוי בכלל לישנא דמדברת דמתניתין.

יא גמ', שם. הקשה החמדת שלמה, מאי קושיא הא באמת הלכה כרבן גמליאל. ותירץ, דכל הקושיא לאבוי דסבירא ליה ביבמות (ט:): אליבא דרב, דארוסה שעברה הולד ממזר אפילו לא דיימא מעלמא, ומוכח דרב סובר כרבי יהושע דהא לרבן גמליאל נאמנת כדאיתא לעיל (יד). ועוד, האמר רב יהודה אמר שמואל, הלכה כרבן גמליאל. ואם כן אתי שפיר דהקשה לאבוי, כיון דלדידיה רב סובר כרבי יהושע תיקשי דרב אדרב, ולא מסתבר לחלק ולומר שסובר כוותיה רק בנבעלה, ובנסתרה סובר כרבן גמליאל.

דף יג ע"ב

יב גמ', ובן אחי אבא הוא. כתב השיטה מקובצת, דהא דנקט בן אחי אבא הוא, אתי שפיר לזעירי, דמשום דקתני או לחורבה, ומיירי שנסתרה בלבד, ומתנצלת לומר, דכיון שנסתרה אמו משום שהוא קרובה. ולכך במתניתין דלא איירי בחורבה, אינה צריכה לומר בן אחי אבא הוא. אבל לרב אסי דאיירי בנבעלה, לא ניחא אמאי נקט בבירייתא בן אחי אבא הוא. **יג רש"י ד"ה לזו יש עדים, בסוה"ד**, כולנו עדים שנבעלה. הקשה הפני יהושע, אם כן אמאי הכשירו עד אחד הא חשיב שיש עדים שנבעלה. ותירץ, דדוקא אם נתייחדה עם השבאי, כתב רש"י שכולנו עדים שנבעלה. אבל אם יש עד אחד שמעיד שלא זזה ממנו ולא נתייחדה עם השבאי ודאי מהני. ועיין לקמן אות יט.

יד גמ', לדברי הפוסל בה פוסל בבתה. כתב ההפלאה, דאף דלכאורה הוי מילתא דפשיטא. מכל מקום אפשר דהוה סלקא דעתין דלגבי הבת הוי ספק ספיקא, וכמו שכתב רש"י לעיל (יד). ד"ה הכא לגבי אלמנת עיסה. עוד כתב, דאפשר דהוה סלקא דעתין דלגבי הבת חשיב כדיעבד.

טו גמ', אמר רבה מ"ט רר"א בשלמא איהי אית לה חזקה דכשרות וכו'. הקשה המצפה איתן, אם כן אמאי מכשיר שתינשא לכהן, הא הבנים שתלד יהיו פסולים כיון שאין להם חזקת כשרות. ותירץ, דדוקא כשדנים

הדרה היוזמי

מסכת כתובות דף יד

כז שבט התשע"ה

חללים. עוד כתב, דגם בחלל אחד יתכן שבזמן מרובה, כיון שלא נוהרו ממנו, יכולה להיות רוב המשפחה חללים, על ידי זרעו שנתערבו זה עם זה.

ח) בא"ד, בתוה"ד, ומה לי אלמנה מה לי בת דבת נמי הוי ספק ספיקא. הרא"מ הורוויץ חילק, דכיון דכל המשפחה חשיבא רק ספק אחד, ואי אפשר להכשיר את כל המשפחה, פסלינן נמי את הבת שהיא חלק מהמשפחה. אבל האלמנה שאינה חלק מהמשפחה הויא רק כנוגעת בספק ספיקא.

ט) בא"ד, וי"ל דבת העיסה אין לה חוקה דכשרות. כתב הבית יעקב, דודאי אין מדובר בהא דהבת חללה שנולדה מחמת נשואין, בבת שנולדה מאותה אלמנה, שהכשרה לכהונה ונישאת לכהן. דכיון שהאם הכשרה, תו ליכא גבה ספק, והנולד מנישואין אלו כשר. דאטו בהמה שנולד בה ספק טרפות, והכשרונה מחמת חוקת כשרות, יהיה ולדה אסור מדין ולד טריפה כיון שאין לו חוקה. ועוד, אטו נכשירה לינשא לכהונה, כדי להוליד חללים. להכי פירש, דאיירי שיש לאלמנה ולד מ"ספק חלל", והוה אמינא דכיון שהכשרנו להאם מחמת חוקה, יהני נמי לספק של הבת, ונימא שאותו ספק חלל שנשאת לו כשר, קמשמע לן דכיון שלבת אין חוקה לא מהני לה.

י) בא"ד, שם. הקשה הגרע"א, הא קיימא לן כמאן דאמר לעיל (יג): דמאן דמכשיר בה מכשיר בבתה, וביאר תוס' לקמן (כו): ד"ה אנן אחתינן, דסבר דחוקת האם מהני לבת. ומאי שנא הכא דלא מהני. וכן הקשה הבית יעקב. ותירצו, דלעיל שהנידון היה על האשה בלבד, אמרינן שהחוקה מבררת את הספק שהבועל היה כשר, ולאחר שהכרעה כשרותו, ממילא מהני נמי לבת. אבל הכא דינינן נמי על הבעל שהוא ספק חלל, ומחמת חוקת האשה אי אפשר להכריע נמי עליו כיון שהוא לפנינו, וממילא גם אין הכרעה לבת. דכמו שיש לגוררה אחרי האם, יש לגוררה אחרי האב שהוא ספק חלל.

דף יד ע"ב

יא) גמ', מכירין ישראל ממזרים שביניהם ואין מכירין חללין שביניהן וכו' והא אמרת רישא חלל כשר. כתב השיטה מקובצת, דלכאורה האי כללא שייך רק במשפחה שנטמע בה ספק ממזר או חלל, אבל במקום שהספק לפנינו, כגון זרק גט ספק קרוב לו ספק קרוב לה, לא שייך מכירין ישראל וכו' כיון שהספק לפנינו ואיננו יכולים לבררו. ואם כן הקשה, אמאי פרכינן מדידיה אדידיה דאמר מכירין ישראל וכו' והכשיר בחלל, הא יש לחלק, דהיכא דאכשירינן איירי בזרק גט ספק קרוב לה, ספק קרוב לו, שהספק לפנינו ותלינן להקל. אבל כשנטמע ודאי חלל במשפחה, כיון שאין ישראל מכירין חללין שביניהן הרי החלל עומד במקומו, ולא בטיל, ולכך פסלינן כל אחד מבני המשפחה שמא הוא החלל. אלא על כרחך שיש לפרש, מכירין ישראל ממזרין וכו' היינו גם בספק שלפנינו, כמו זרק גט וכו'. דמכל מקום לענין ממזרים ילכו ויחקרו ויבדקו לברר אם היה גט או לא, אבל לענין חללין לא ילכו לבדוק ולא יכירו. וכן דייק מרש"י ד"ה מכירין.

יב) גמ', ותו אמר רבי מאיר שמעתי וכו' היינו תנא קמא. הקשה הריטב"א, דטובא איכא בינייהו, דתנא קמא איירי בפלוגתא רבן גמליאל

בדרך אישות אין איסור תורה, אינה חוששת לבדוק. ג) גמ', אמר רבא וכו' דרבן גמליאל אדרבן גמליאל לא קשיא. כתב הפורת יוסף, דלרבה ואביי לא הוקשה מדרבן גמליאל, כיון דגרסי התם רבן שמעון בן גמליאל, וכדאיתא במשניות. אבל רבא הקשה לגירסא דגרסי התם רבן גמליאל. וכתב, דמלישנא ד"אמר להם" משמע דגרסינן רבן גמליאל שהיה בזמנם.

ד) רש"י ד"ה והא, בתוה"ד, ואתה בא לפסול העובר ולאוסרה על בעלה. הקשה הר"ן (ד: בדפי הרי"ף), למאי הוי בדיעבד, אי לגבי העובר הא הוי לכתחילה דומיא דפנויה, דהשתא אתינן לקבוע מה דינו. ואי לגבי האשה לאוסרה על הארוס, הא הוי דיעבד ממש ולא רק בדיעבד. ותירץ, דחשיב ליה כדיעבד, כיון דפסלינן ליה לעובר משום ספק ממזר, יהיה ליבו של הארוס נוקפו, ויפרוש ממנה. עוד פירש באופן אחר, דכיון שפוסלינן את העובר לגמרי, אף מלבוא בקהל כדין ממזר, חשיב כדיעבד. ולא דמי לאשה, שכיון שנפסלת רק מכהונה חשיב לכתחילה. עוד הביא פירוש הראב"ד, דגם כלפי האשה חשיב הכא כדיעבד ולא דיעבד גמור, כיון דאיירי בארוסה דמיחסרה מסירה לחופה. ולכתחילה נמי לא הוי, כיון שכבר נתארסה, ולהכי הוי כדיעבד.

ה) רש"י ד"ה על אלמנת עיסה, כגון שזרק בעל אמו הראשון גט ספק קרוב וכו'. הקשה הבית יעקב, אם כן הוה מצי לאקשווי מיניה וביה. דהא לא הותרה אלא האלמנת עיסה הבאה מכח ספק, אבל האשה הגרושה עצמה שבה הספק לא הותרה, דלא איירי בה כלל, ובודאי אסורה, כהיא דיבמות (לא). אשה שהיו לה ספק גירושין וכו'. ואם כן יש להקשות מיניה וביה מאי שנא האשה עצמה מהאלמנה, ועל כרחך שיש לתרץ כדמתרצינן, דהכא הוי ספק ספיקא. ותירץ, דודאי ידע המקשן דהכא הוי ספק ספיקא כדמתרץ, ולא דמי לספק אחד דקיימא לן בכל הש"ס שאסור מדאורייתא. אלא שרצה לדמות ספק ספיקא לרוב, דכדאיתא לעיל (יג): שרבי יהושע פוסל אפילו ברוב כשרים מחמת המעלה שעשו ביוחסין, הכי נמי בספק ספיקא ליתסר, ומשני דספק ספיקא אלים מרוב.

ו) רש"י ד"ה תרי ספיקי, וזו שבאה מחמת בנה קרי לה ספק ספיקא. הקשה הרש"ש, כיון דהכל תלוי בספק אחד אם נתגרשה אמו או לא, אמאי חשיב ספק ספיקא. עוד הקשה, דנחשיב גם אותו, ויהיה ג' ספיקות. עוד הקשה, אם כן גם בתו תוכשר כיון שפסולה באה מחמתו, ובקידושין (עה.) מבואר שהיא פסולה לכולי עלמא, כמובא בתוס' ד"ה אלמנת. ותירץ, דכונת רש"י, דחשיבי שתי ספיקות, כיון שבכל אחד יש חוקה נגד הספק, דלאם איכא חוקת אינה גרושה, ולא למנתו איכא חוקת כשרות. מה שאין כן בו ובבתו ליכא חוקה כלל.

ז) תוס' ד"ה אלמנת, בתוה"ד, ולהכי חשיב ליה לעיל ספק ספיקא וכו'. הקשה בשו"ת הרשב"א (סימן תא), הא הוי ספק אחד בגוף וספק אחד בתערובת. ויישב ההפלאה, דכונת תוס', דספק חלל שנתערב, גם הראשון לא איירי בספק שבגופו, אלא בספק על ידי תערובת. וכגון שנתערב חלל במשפחה אחת, ואחר כך נתערב אחד ממשפחה זו במשפחה אחרת. וכתב, דאין לומר דהוי תרי רובא דמכשיר רבן גמליאל, א. כיון דהדרא לניחותא הוי קבוע ולא אולינן בתר רוב. ב. דיתכן שלא ידוע כמה חללים נתערבו, ואם כן ליכא רוב ודאי. וכמו שכתבו התוס' או הרבה ספיקי

ואזלינן בתר רובא דעלמא שאין מצויין רק בשעת הקרנות [שהוא העת שמצויין שם רוב סיעה].

(ב) גמ', פירש אחד מציפורי ובעל הולד שתוקי. כתב הריטב"א, דיש מי שפירש, דבעינן תרי רובי דווקא אם לא ידעינן אי אזלא איהו לגבייהו, או אזלי בני העיר לגבה. אבל אי ידעינן דאזלי בני העיר לגבה סגי ברוב אחד. ואיהו פליג, ופירש, דאף כשודאי דאזל איהו גבה, בעינן תרי רובי. וכן הוכיח ממתניתין דנאנסה כשירדה למלאות מים מן העין, דהא באותו מקום ודאי הוועל אינו קבוע אלא פירש לגבה ואפילו הכי בעינן תרי רובי.

(ג) גמ', כלפי לויא הני ניידי והני קביעי וקיימי. הקשה השיטה מקובצת, דמשמע לכאורה דאי הוי להיפך אתי שפיר, שהולכין אחרי רוב סיעה ולא אחרי רוב העיר. והא בעינן תרי רובי, דהא אייתנין הכא סייעתא למאי דמוקמינן בקרונות של ציפורי דבעינן תרי רובי. ותירץ, דמאן דהקשה כלפי לויא, אינו מקשן שמקשה על הראיה שהביאו מרב דימי, אלא הוא מהראיה עצמה, והוי כאילו קאמר והוינן בה וכו'.

(ד) גמ', הולכין אחר רוב העיר והוא דאיכא רוב סיעה בהדה. כתב הרשב"א, דהיינו דוקא כשלא נודע אם פירש מהעיר או מהסיעה, אבל אם נודע שפירש מהעיר אין רוב סיעה מסייעת, וכן להיפך. והקשה על הלשון הולכין אחר רוב העיר והוא דאיכא רוב סיעה, דמשמע שרוב העיר הוא עיקר ורוב סיעה בגדר סניפין, והוה ליה למימר, הולכין אחר רוב העיר ורוב סיעה. ותירץ, דמשום שרוב העיר אינו מועיל בפני עצמו, ואדרבה גורם גם שלא נלך אחר רוב סיעה לבד, להכי קאמר דמכל מקום הולכין אחר רוב העיר כשיש רוב סיעה בהדה.

(ה) גמ', ומי בעינן תרי רובי והתניא תשע חנויות וכו'. הקשה השיטה ישנה, הא כל מאי דאמרינן דבעינן תרי רובי, היינו דוקא מחמת דאיכא למיגזר רוב סיעה אטו רוב העיר. אם כן, הכא דליכא למיגזר הכי יהני רוב אחד. ותירץ, דהכא נמי איכא למיגזר נמצא אטו לוקח מהחנויות, דהוי קבוע.

(ו) גמ', מנא ליה לר' זירא הא וכו' ומדאורייתא מנלך וכו'. הקשה השיטה מקובצת, כיון דאסקינן דאיכא למילף שפיר מקראי בין לקולא בין לחומרא, למה לן למיגמר תו ממשנה או מבריייתא. הא אף אם לא מצינו דין זה במשנה ובריייתא, מכל מקום שפיר יליף לה מקראי. וכן מצינו כמה דינים מחודשים שהשמיעו האמוראים דילפי מקראי, אף דלא מצינו להם רמו בדברי התנאים. ותירץ, דאם האמוראים לומדים דין מקרא, מפרשים הם כן להדיא בדבריהם, והכא נמי הוה ליה למימר שנאמר וכו', ומדלא קאמר כן, משמע שר' זירא הוציא דין זה ממשנה, ולהכי לא אמר שנאמר, ואחר כך הקשה על התנא גופיה מהיכא יליף לה.

(ז) גמ', אלא מתשעה צפרדעים וכו' התם נמי לחומרא. הקשה השיטה מקובצת בשם הרדב"ז, הא הוי התם קולא, והיא מה ששורפין עליו טהרות. ותירץ, דכונת הגמ' דהתם נמי הוי עיקר חומרא, אבל היכא דעיקר קולא מניין. והשיטה מקובצת כתב, דבאמת אין שורפין עליו טהרות, אלא תולין. דאין טומאתן אלא חומרא, דמדינא ודאי אזלינן בתר רובא.

(ח) תוס' ד"ה וספק, תימה למ"ד התראת ספק וכו'. והשיטה ישנה תירץ, דהכא לא חשיב התראת ספק, דאפשר להתרות בו בודאי שאם יזרוק

ורבי יהושע, ועלה קאמר איזוהי עיסה וכו', ורבי מאיר שאומר כל שאין בו וכו' איירי לכולי עלמא, דאפילו רבן גמליאל מכשיר בה. ואם כן איכא בינייהו תרתני, א. דלתנא קמא פלוגתתם בחלל לחוד, ובאיך מודה רבי יהושע דפסולה. ב. דלרבי מאיר בחלל לכולי עלמא כשר, ובאיך פליגי. ותירץ, דאם כן תקשה מאי טעמא דרבן גמליאל דמודה בחלל יותר מאיך, דהא כולהו הוו איסורא דאורייתא.

(יג) גמ', הנא קמא סבר כל פסול דקרו ליה ושתיק פסול. הקשה התוס' הרא"ש, אטו אם ילך אדם למקום שאין מכירין אותו ומשפחתו, ואדם יחרפנו ויקראנו ממזר או שאר פסולין וישתוק, יהא פסול. ותירץ, דלפי מה שפירש שלמשפחה קורא עיסה אתי שפיר, דאיירי במשפחה שיש בה תערובת פסול, ובזה ודאי אם מחרפים אחד מהמשפחה שהוא פסול והוא שותק, ניכר שהוא יודע בעצמו שהוא מהפסולין.

(יד) גמ', סבר מוסתייה דלא מפקי ליה מקהל. הרא"מ הורוויץ ביאר, דמחמת כן פסלינן ליה בלעז ממזרות [ולא בחללות], דאף על גב דצווח כשקראו לו ממזר, מכל מקום במה ששתק כשקראו לו חלל הוי רגליים לדבר שהוא ממזר, כיון דסבר דמוסתייה דלא מפקי ליה מקהל מחמת חיסרון ממזרות שבו. [לכאורה מדברי תוס' ד"ה מוסתייה שהקשו, אמאי בעינן להאי טעמא תיפוק ליה מדין שתיקה כהודאה. נראה שהבינו שהפסול הוא רק של חללות. דאי סבירא להו דאיכא פסול ממזרות, אם כן צריך להגיע לטעם דמוסתייה לפוסלו בממזרות, דמשום שתיקה כהודאה הוי רק חלל. (א.ל.)].

(טו) תוס' ד"ה ותו, בתוה"ד, והא אמרת רישא חלל כשר והיינו ודאי חלל וכו'. הקשה הבית יעקב, הא איתא לעיל ובקידושין (עה.) להדיא, דעיסה הוי ספק ספיקא, ובודאי חלל ליכא ספק ספיקא.

(טז) תוס' ד"ה מוסתייה, וא"ת וכו' וי"ל דהכי פירושו וכו'. כתב המהר"ם, דנראה דבקושיא הבינו באופן אחר את "המוסתייה". וביאר, דהכי פירושו: מוסתייה וכו', דודאי אמת מה שהעידו בו, ומה דלא צווח היינו מחמת שחושש שמא יעידו בו על פסול נוסף שאינו יודע.

(יז) מתני', אם רוב אנשי העיר משיאין לכהונה וכו'. הקשה הגרע"א, הא אם יש כ"א כשרים וכ' פסולים דהיינו רוב כשרים, והכהן שרוצה לשאתה יודע בעצמו שהוא לא היה הוועל, לדידיה הוי מחצה כשרים ומחצה פסולים, ואסורה לו. ותירץ, דאין הכי נמי, וצריך לומר דהווי רוב כשרים חוץ מהכהן הבא לנושאה.

(יח) רש"י ד"ה אם רוב העיר, שאין רוב בני העיר מן הפוסלין. הקשה הרש"ש, דמשמע מדברי רש"י דהעיקר שאין רובן פוסלין, אבל מחצה על מחצה כשר. ותימה, דמשמעות דברי המשנה להיפך, דבעינן רוב כשרים ומחצה על מחצה פוסל. וכתב, דנראה דהוי טעות סופר ברש"י, וצריך לומר שרוב בני העיר אינן מן הפוסלין וכו'.

דף טו ע"א

(א) גמ', בקרונות של ציפורי הוה מעשה. כתב הפני יהושע, דדוקא בשעת הקרונות, דהיינו ביום השוק אזלינן בתר רוב סיעה, אבל בלאו הכי לא אזלינן בתר רובא דעלמא. ואף על גב דבעלמא אזלינן בתר רובא דעלמא, היינו דוקא כגון בעגלה, שנמצא ההרוג בשדה, או בניפול שכן דרך הגוזלות לבוא מעלמא, אבל לא שבקינן רוב העיר שמצויין שם תמיד,

הדרה היוזמי

מסכת כתובות דף טו – דף טז

כה שבט – כט שבט התשע"ה

ממה שמצינו שמשום דרכי שלום הותר לפרנס עניי עכו"ם, שאין איסור דלמען רוות וכו' לענין פרנסה. (י.צ.ב.)

טז) גמ', ואיך פלגא אמר להו אייתי ראייה. הקשה השיטה מקובצת, הא הוה מודה במקצת גמור וכאומר חמשין ידענא וחמשין לא ידענא, ומתוך שאינו יכול לישבע משלם. ותירץ, על פי שיטת ר"י בתוס' לעיל (יב): ד"ה רב, דכיון דלא הוה ליה למידע, הוי שמא גרוע ולא אמרינן בזה מתוך שאינו יכול לישבע משלם. עוד תירץ, דגם לחולקים על ר"י וסברי דמשלם אף כשלא הוה ליה למידע, מכל מקום הכא, כיון דליכא מאן דטעין ליה בברי ליכא חיוב שבועה דמודה במקצת, דאין נשבעין על טענת שמא.

פרק האשה שנתארמלה

יז) תוס' ד"ה ומודה, בתוה"ד, אבל אם אין עדים נאמן במיגו דאי בעי אמר, שלא היתה של אביך מעולם. הקשה הפני יהושע, הא הוי מיגו דהעוה, דאם יאמר שלא היתה של אביו, הוא מעיז, דהבן יודע שהיתה של אביו, ולהכי טוען לקחתי ממנו. מיהו כתב, דמשכחת לה דהוי מיגו מעליא בגוונא שהבן בא בטענת אביו, כשטען קודם מותו שלא מכרה מעולם. והשתא שטוען שלקחה ממנו הוי נמי העוה והוי מיגו מעליא. אולם על פי מה שכתבו התוס' לקמן (יז): ד"ה ואחת, בשם רבינו שמואל, דקטן אפילו הגדיל בחיי אביו הוי כקטן לגבי מילי דאבוה. ואם כן אין לומר שבא בטענת אביו. ועל פי זה תירץ הפני יהושע קושיית תוס' על רש"י, דהכא פירש דאיירי כשאינו תובעו דאם תובעו הוי מיגו דהעוה, אבל בהא דפריך וליתני שדה זו שלך היתה, מיירי אפילו בתובעו, דלא הוי מיגו דהעוה, כיון דעכשיו נמי מעיז במה שאומר שלקחה ממנו. אולם הוכיח, דרש"י לא נחית להכי כיון דפירש לקמן (יז): בד"ה וליתני, גבי הא דליתני שדה זו שלך היתה, דהיינו באינו תובעו.

דף טז ע"א

א) מתני', ואם יש עדים וכו'. כתב המים חיים בשם הסמ"ע, דאף אם יבואו עדים אחר כך אינו נאמן. וכתב, דכן עיקר, דאם לא כן, כל אחד יערים.

ב) גמ', טעמא דאיכא עדים וכו' לימא תנן סתמא דלא כרבן גמליאל. הקשה המים חיים, נימא דאין הכי נמי, וגם אי ליכא עדים יהיה הדין כן, אלא תנא דמתניתין נקט באופן דאיכא עדים משום דבפלוגתא לא קמיירי.

ג) גמ', כיון דרוב נשים בתולות נישאות כברי ושמא דמי. ביאר הפני יהושע, דכי היכי דברי ושמא לא מהני לאפוקי ממונא מיד המוחזק, כדנפסק לעיל (יג). גבי מנה לי בידך, והלה אומר איני יודע, כרב נחמן דיני. ואפילו הכי קיימא לן כרבן גמליאל דמהני היכא דאיכא חזקה בהדי ברי ושמא. והוא הדין לענין הא דקיימא לן דלא אזלינן בממון בתר רובא, דיהני היכא דאיכא חזקה בהדי הרוב, כיון דברי ושמא ורוב שקולים לענין ממון, כמשמעות הגמ' בבבא קמא (מו).

ד) תוס', ד"ה הכי נמי, בתוה"ד, אלא אי אמרת דרישא בברי וברי גמור הוא. הקשה הפני יהושע, כיון דאיירי נמי בנתארמלה, איכא לאוקמי כשהיורשים טוענים שמא, ואפילו הכי מודה רבן גמליאל, כיון שהשמא

לישראל זה יתחייב, מה שאין כן הכא דלא ידעינן מי אביו שיתחייב בהתראתו.

ט) גמ', לא צריכא דאיכא תשעה ישראלים וכנעני אחד וכו'. הקשה השיטה ישנה, הא הכא הוי לחומרא שלא נהרגם. ותירץ, דבראורייתא ליכא חילוק בין חומרא לקולא, משום דליכא ספיקא קמי שמיא.

דף טז ע"ב

ז) גמ', מצא בה תינוק מושלך וכו'. הקשה השיטה ישנה, הא אפשר להטבילו על דעת בית דין. ותירץ, דטבילה על דעת בית דין מהני דוקא כשאמו מביאתו לבית דין. ועוד, דדוקא בזמן הבית ובארץ ישראל מהני. עוד תירץ, דאיירי כשידי כותים תקיפה ולא שבקי ליה אלא בדין. עוד תירץ, דטבילה על ידי בית דין לא תהני לו כשיגדיל אם ימחה, ועדיין איכא ספק שמא ישראל גמור הוא.

יא) גמ', ושמואל אמר לפקח עליו את הגל. הקשה השיטה מקובצת, אמאי בעינן לאתויי הכא הא דשמואל, ותירץ, דמשמע ליה דהכי קאמר: אף לפקח עליו את הגל בשבת חשבינן ליה כישראל, ואם כן מודה לרב דליוחסין לא. ומעתה אין לתרץ אמוראי ניהו אליבא דרב.

יב) רש"י ד"ה לא שנו, דאם רוב ישראל ישראל. כתב הרמב"ן, אם כן, במחצה על מחצה אין בית דין מצווין להחיותו. וכן, הא דאמר שמואל דבמחצה על מחצה, אין מצווין לפקח עליו את הגל. והקשה, הא כל ספק פיקוח נפש דינא להקל. להכי פירש מדוחק, דהא דאמר רב לא שנו וכו' לא קאי על רוב ישראל בלחוד, אלא קאי בין על רוב בין במחצה על מחצה, ומתניתין חדא קתני. דהיינו דדוקא ברוב כותיים הווי כותי, אבל ברוב ישראל, וכן מחצה על מחצה דינו כרוב, הוי ישראל, ואכולהו קאמר רב לא שנו אלא להחיותו וכו', דהיינו כל מי שהחזקתו בישראל, בין במחצה בין ברוב. והא דאמר להחיותו, לא אתי לאפוקי פיקוח נפש, דודאי במחצה על מחצה נמי מפקחין, אלא לומר דאף לענין להחיותו בעינן על כל פנים מחצה על מחצה. ושמואל פליג בדינא דלהחיותו, דאפילו ברוב כותיים מצווין, וכי תנן מתניתין דבעינן מחצה על מחצה היינו דוקא לענין פיקוח נפש.

יג) גמ', אם רוב עובדי כוכבים עובר כוכבים למאי הלכתא. כתב השיטה ישנה, דלשמואל בעי, דאמר מפקחין עליו את הגל, אם כן למאי הוה ככותי, וכמשמעות דברי רש"י בד"ה למאי. עוד כתב, דאפשר דאף לרב נסתפק, דאי בעי לאשמעינן דאין מפקחין עליו את הגל, ממחצה על מחצה שמעינן לה, דכיון דאמרינן דמפקחין במחצה, משמע דדוקא במחצה מפקחין, אבל ברוב אין מפקחין דהוי ככותי.

יד) גמ', מחצה על מחצה למאי הלכתא וכו'. כתב השיטה ישנה, דלרב בעי, דהא לשמואל מחצה על מחצה להחיותו, ואף דלרב נמי מצי למימר לענין לפקח עליו את הגל, מכל מקום רבותא נקט אפילו לענין ממון.

טו) [תוס' ד"ה להחזיר לו אברתו. אבל להחיותו לא הוי רבותא כל כך, דהא מפרנסין עניי עובדי כוכבים וכו'. לכאורה צריך ביאור ממה נפשך. דאם מה שמפרנסין היינו משום דרכי שלום. אם כן מאי טעמא בעינן דלהוי רוב ישראל. אלא בעינן למימר דהכא מיירי בגונא דליכא לטעמא דדרכי שלום, ואם כן, גם בכהאי גוונא איכא החומרא דלמען ספות הרוה את הצמאה, והגרא שאלת התוס' לדוכתא. ויש לפרש דכוונתם להוכיח

יג) תוס' ד"ה איתנוסי, נראה דמיירי וכו'. כתב הרד"ל, דלפירוש תוס' יש להביא ראיה מהכא דלא אמרינן מיגו במקום מנהג, דאם כן מה יתקנו, הא אכתי אף אם יהיו עדים שהעבירו לפניה חבית פתוחה, אית לה מיגו לומר בתולה אני.

דף יז ע"א

א) גמ', אמרו להם בית הלל לבית שמאי לדברייכם וכו'. כתב הרש"ש, דתיבת "לדברייכם" נראה מיותר. וכן התיבות "מן השוק" נראין מיותרים. וביאר, דהא מי שלוקח מקח מן החנות ומראהו לתגר או לקרובו, ודאי שאם רואה בו איזה חיסרון חייב לומר לו בכדי שיחזירונו לחנוני. מה שאין כן אם לוקח מן השוק שאינו מכירו להשיב לו אם נתאנה אם כן מה ירויח במה שחבירו מגלה לו מומיו להדאיבו באין תועלת. ואם כן פירוש לדברייכם הוא, לדברי בית שמאי בגיטין (צ). דלא יגרש את אשתו אלא אם כן מצא בה דבר ערוה, הוי כלוקח מקח מן השוק שאין יכול להחזירו ולא דמי ללוקח מחנוני, ולהכי ישבחנו.

ב) גמ', ישבחנו בעיניו או יגננו בעיניו הוי אומר ישבחנו בעיניו. כתב הריטב"א, דכל דבר שהוא משום דרכי שלום לית ביה משום מדבר שקר תרחק.

ג) גמ', מכאן אמרו חכמים לעולם תהא דעתו של אדם מעורבת עם הבריות. פירש רש"י בד"ה תהא, לעשות לאיש ואיש כרצונו. והריטב"א ביאר, דיחוייב לדבר בשבח הבריות אף בשבח שאין בהן. עוד הביא מלקוטי הגאונים לשון אחר, דתהא דעתו נוחה עם הבריות, ופירש כדי שיקלסוהו כולן אף על פי שאינו הגון כל כך, כמו שמקלסין את הכלה אף על פי שאינה הגונה. [ואף דבכלה יש ענין לשבחה כדי לחבבה על בעלה מה שאין כן בשאר אדם. (א.ל.) מכל מקום חזינן, דראוי אף לחבב קנין החפץ בפני בעליו. והוא ממדת החסד.]

ד) גמ', ולית הלכתא כוותיה. כתב השיטה מקובצת בשם הרא"ם הלוי, דיש מי שאומר דדוקא כל שבעה אמרינן דאין מסתכלין, אבל בשעת יציאתה בהינומא שנכנסת לחופה, וחוק הוא שאז מגלים פניה ומראין אותה לבני אדם. שרי להסתכל בה. ובשם יש מי שאומר כתב, דכיון דאמרינן לית הילכתא וכו' אין להתיר בשום אופן. וכן כתבו תלמידי רבינו יונה, דאין להתיר אפילו שעה אחת. אולם כתב שיש מי שמתיר ביום הראשון. ועיין באות הבאה.

ה) גמ', שם. עיין באות הקודמת. הקשו תלמידי רבינו יונה, איך נוכל למצוא עדים שיראו אותה שיצאת בהינומא וראשה פרוע, כיון שאסור להסתכל. ותירץ, דכיון שרואים ההינומא או שאר דברים שדרך לעשותם לבתולה, ואומרים כל העולם זו כלה פלונית, דהויא חזקה שזו היא, ואותה חזקה היא כמו ראיה דהא קיימא לן דשורפין על החזקות. עוד הביא בשם רבינו מאיר הלוי, דדוקא להסתכל אסור, אבל ראיה בעלמא לפי שעה בשעה שמוליכין אותה ליכא איסור.

ו) רש"י ד"ה כמות שהיא, לפי יופיה וחשיבותה וכו'. ועוד עיין מה שפירש תוס' ד"ה כלה. והריטב"א הביא, שיש שפירשו, שיאמר את הלשון הסתום הזה. והא דחשבי לה בית הלל גנאי, כיון דשייך אמירת לשון זה גם על אשה כעורה.

ז) רש"י ד"ה שום תשים, שימות הרבה כלומר שתהא אימתו עליך. הקשה

הוא גרוע, דהיורשים לא הוה להו למידע. אלא דהוה משמע לתוס' דבכי האי גוונא לא מיקרי ברי ושמא, כיון דטוענין ליורשין כל מה דאבוהון הווי מצי טעין, אם כן הוה ברי ממש.

ה) תוס' ד"ה הכי נמי, בתוה"ד, אע"ג דמודה דר' גמליאל אינו מענין ומודה דרבי יהושע. ביאר המים חיים, דמודה דרבן גמליאל הוי משום ברי וברי, ומודה דרבי יהושע הוי משום מיגו.

ו) גמ', הניחא לזעירי וכו' מיגו וכו' וקאמרה נבעלתי מהימנא. הקשה הרש"ש, דמשמע דנאמנת בטענת נבעלתי, במיגו שהיתה טוענת לא נבעלתי. והקשה ממה נפשך, אליבא דמאן איירי. אי אליבא דרבי יהושע, הא אינה נאמנת, ואי אליבא דרבן גמליאל הא אפילו בלא טעמא דמיגו נאמנת, כמו בהיתה מעוברת. וכתב, דמדברי תוס' לעיל (יג). ד"ה ואין, נראה שגרסו כאן: דמיגו דאי בעיא אמרה לא נבעלתי מהימנא וקאמרה נבעלתי, ואתי שפיר.

ז) תוס' ד"ה כיון, רב פריך וכו'. ובתוס' ישנים כתב, דאפשר דקאי נמי אליבא דשמואל, דהכא מודה דאזלינן בתר הרוב, כיון דחזקת הגוף מסייע לה. והמים חיים הוכיח, דדעת תוס', דהכא ליכא חזקה דגופא, ולהכי לא אוקמוה כשמואל. וכמו שכתב הרמב"ן במלחמת ה' (ה: מדפי הרי"ף). ואם כן הקשה אמאי אמרינן לימא תנן סתמא דלא כרבן גמליאל, הא אפשר לומר, דעד כאן לא קא אמר רבן גמליאל אלא היכא דאיכא חזקה דגופא אבל הכא לא.

דף טז ע"ב

ח) גמ', אי כל הנשאת בתולה יש לה קול כי אתו עדים מאי הוי וכו'. הקשה הריטב"א, הא עדים עדיפי מקלא אף על גב דאיתחזק בבית דין. ותירץ, דדוקא התם איכא למיחש דהוי קלא דשיקרא דאפקוה אויבים וכדומה, אבל במידי דמדינא אית ליה קלא וכגון בסוגיין, אי ליתא לקלא הוי חזקה אלימא מסהדי, דהא כולי עלמא סהדי דלא יצא עליה הקול.

ט) תוס' ד"ה כותבין, אע"ג וכו', משום דעבד לוח לאיש מלוה. והרמב"ן והרשב"א תירצו, דלאו עיקר טעמא הוא משום עבד לוח וכו', אלא מילתא בעלמא הוא דאמרי התם. ועיקר הטעם כדי שלא יאכל הלה וחדו, דהא דוחק לחשוש לאבירת השטר, ועוד שבזמן שיאבד ידע מזה הבעל חוב ויתבענו. אלא עיקר הטעם: דאי לא כתבין, נמצא זה מפסיד מעכשיו בביורו. עוד תירצו, דגם אם הטעם משום עבד לוח לאיש מלוה, מכל מקום מסתבר לתקן בכל השטרות שלא תחלוק.

י) גמ' דכתב לה איהו. ביאר השיטה ישנה, דהם מודים שנתרצו בשעת נישואין וכתב לה כתובה, אלא דהיא אומרת איבדתי כתובתי, ונאמנת במיגו דהות אמרה לא כתב לי שהיתה נאמנת, דהא איירי במקום שאין כותבין.

יא) גמ', וליחוש דילמא מפקא עדי הינומא בהאי ב"ד וכו'. ביאר הרמב"ן, דלרב פפא פרכינן בין אמתניתין בין אברייתא, דליחוש לעידי מיתה בבית דין אחר. וביאר, דבאותו בית דין ליכא למיחש, דכיון דתרי זימני גביא בעדי הינומא ודאי יזכרו ולא טעו.

יב) רש"י ד"ה זימנין, בלא בית דין וכו'. כתב הריטב"א, דהוא הדין נמי שתפסה שלא בעדים דאית לה מיגו לומר תפסי ובדין תפסי, דאי איירי שתפסה בעדים הא לית לה מיגו ואיך נאמנת לומר איתנוסי איתנוס.

הדרף היומיומי

כשהוא קטן לא ידע קטן במילי דאבדה, והוי כיוור ברשות שאין לו חוקה לעולם. עוד הוכיח, דאי לאו הכי איך מורידין רחוק בנכסי קטן, ניהוש שמא ימשך שם ג' שנים לאחר שיגדיל ויאמר החזקתי, והא במילי דיתמי חיישינן לכל מאי דאפשר.

(ז) רש"י ד"ה בשעת חירום, דיכול לומר לא נגלית לי מחאתו שאשמור את שטרי. ביאר המים חיים, דכונתו, שיטעון בעל השדה שלא מיחה מפני שלא יועיל לו מחאתו, דאכתי יוכל המחזיק לטעון שלא נגלית לו מחאתו. (יא) תוס' ד"ה וליתני, דהוי רבותא טפי דהוי ברי וברי. והריטב"א כתב עוד, דבכל דוכתי כל היכא דאפשר למיתני בידידיה לא תנינן לה ביורש. (יב) גמ', אי הכי גבי אביו נמי. ביאר הריטב"א, דבשלמא לדידי ליכא בסיפא שום רבותא, אלא תני לה אגב רישא. אלא לדיך תקשי. (יג) תוס' ד"ה מחאה, בתוה"ד, וי"ל דעיקר הטעם תלוי במחאה וכו'. והתוס' הרא"ש הוסיף, דמחזיק בקרקע חבירו הוי מילתא דתמיה, ולהכי אית ליה קול, וגם כל אדם חוקר על קרקעו. אבל מחאה אין לה קול וגם אין אדם מחזר אם מיחו בו.

הרש"ש, דבקיודושינן (עו): דרשינן מינה באופן אחר, כל משימות שאתה משים לא יהיו אלא מקרב אחיך. ותירץ, דמשום דכתיב ג' "שימות" בקרא, דרשינן לתרוויהו.

דף יז ע"ב

(ח) גמ', ארמלתא מאי תאני רב יוסף וכו'. הקשה הריטב"א, דהא הוי סימן לאלמנה בעצם מה שלא מעבירים כלום. ותירץ, דאינה בלשון קושיא ותירוק, אלא דרב יוסף מפרש בעצמו מה עושים לאלמנה. עוד פירש בשם רבינו תם, דבעינן להיכא דתפסה מאתיים, ועל זה משני דלית לה כיסני, וכיון שזה דבר קל סמכינן על זה גם במקום שתפסה מאתיים, ולא מציא אמרה בזה איתנוסי איתנוס, וכיון שכן הוי כעדים. ולא מהני לזה מיגו דהוי מיגו במקום עדים, וכדאיתא בתוס' לעיל (טז): ד"ה איתנוסי.

(ט) גמ', דאמר רב הונא אין מחזיקין בנכסי קטן אפילו הגדיל. כתב הריטב"א, דהאי אפילו הגדיל דאמר רב הונא, היינו שהחזיק בה ג' שנים לאחר שהגדיל, דאפילו הכי אין לו חוקה. והכי מסתברא, דכיון שירד

הצטרף גם אתה ללומדי ה"דרף היומיומי" בעיון!!!

זמני השיעור בדף היומיומי ע"י רבנו הכולל בכל יום בין השעות 10:30 - 9:30
בבית הכנסת 'שע"י קהילת אשכנז' רחוב חתם סופר 2 קרית ספר מודיעין עילית ת"ז

יש אנשים שרוצים לעשות יד ושם לזכר עולם על נשמת אבותיהם ועושים להם מצבה של אבן וכו'...

יתנדב עבורו איזה ספר הצריך לרבים ללמוד בו, ויכתוב עליו את שמו, ובכל עת שילמדו בו יהיה לנחת רוח לנשמת הנפטר... (הח"ח באהבת חסד"ח בפט"ו)

כתובת המערכת: רח' שאגת אריה 17/25 קרית ספר מודיעין עילית. טל/פקס: 08-9741714 ©

למנויים, לתרומות, להנצחות ולכל ענין 052-7113060 Dafyomi@okmail.co.il

<http://www.shtaygen.co.il/?CategoryID=1124>